

N:o 9–10 2013

Hinta 7 €

Karjalain Heimio

Uusi tsasouna
nousi nopeasti
Vuonniseen

Pekka Zaikov työssä
viimeistä lukuvuotta
Itä-Suomen yliopistossa

S I S Ä L T Ö

Kannen kuva: Vuonniseen on rakennettu uusi tsasouna. Kuva Aila-Liisa Laurila.

.....

Denis Kuzmin: **Lappalaisasutukset sijaitsivat karjalais-
ten naapureina Vienan Karjalassa** 132

.....

Matti Tuomisto: **Pekka Zaikov loi perustan karjalan kielen
yliopisto-opetukselle Suomessa** 136

.....

Aila-Liisa Laurila: **Ontrei Malisen matkailureitti palaut-
ti tsasounan vanhalle tutulle paikalle Vuonniseen** 138

.....

Simo Kannelsuo: **Laukkukauppiaiden työ oli raskasta
ja vaarallista, murhiakin tapahtui** 142

.....

Jelena Filippova: **Uusia etnokulttuurikeskuksia toimii
jo monissa paikoissa Karjalan tasavallassa** 144

.....

Eila Stepanova, Aila-Liisa Laurila ja Heikki Laitinen: **Kar-
jalaisuuteen liittyvien kirjojen arvosteluja** 146

.....

Taina Tuomi: **Uhtualaisten Oskari ja Jenny Tuomen su-
ku kokoontui toukokuussa Kouvatsalla** 150

.....

Tarja Lehtola: **Vataset matkustivat elokuussa Vienan
Karjalaan etsimään heimolaisiaan** 152

.....

Kari Kempainen: **Suomen ortodoksisen kirkon auto-
nomia vietti syyskuussa 90-vuotisjuhlaa** 156

.....

Olga Karlova: **Tamara Ivanovna Staršova siirtyi tuon-
ilmaisiin heinäkuussa Petroskoissa** 157

.....

Eeva-Kaisa Linna: **Laukunkantajat keskustelee Paavo
Ahavan kanssa isoisistään** 159

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n jäsenlehti ja äänenkannattaja
- Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 -

Seura perustettiin 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry.

Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy Karjalan Heimo-lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Karjalan Heimo ilmestyy seuraavan kerran joulukuussa.

Onko sinulla mielessäsi jokin jouluinen tarina karjalaisuudesta tai onko mielessäsi jotakin ajankohtaista asiaa, josta haluaisit kertoa muillekin lukijoille?

Kirjoita juttu Karjalan Heimoon!

Vuoden 2013 viimeiseen numeroon tarjottujen aineistojen on oltava toimituksessa viimeistään 9. marraskuuta.

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja: Aila-Liisa Laurila
Puhelin: 0400 755 907 tai 040 514 3351
Sähköposti: paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Kirjeposti:
Lapinkaari 20 B 23, 33180 Tampere
Internet: www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Taitto: Peter Bange
Sähköposti: bandedesign@gmail.com

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina. 94. vuosikerta.

Ilmoitushinnat (2013)

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €, 1/1-s. 430 €, 1/2-s. 300 €, 1/3-s. 235 €, 1/4-s. 185 €, 1/6-s. 140 €, 1/8-s. 115 €

Mediakortti (pdf)

www.karjalanheimo.fi

Ilmoitusaineiston toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Osoite: Luotsikatu 9 D, 00160 Helsinki
Puhelin: (09) 171 414
Telefax: (09) 278 4765
Sähköposti: toimisto@karjalansivistysseura.fi
Internet: www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee: ti ja to klo 10-15, heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta / jäsenmaksu (2013)

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 € ja lehti sisältyy jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Sampo Pankki
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisutoimikunnan puheenjohtaja:
Senni Timonen.
Internet: www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 10. lokakuuta 2013

Elvytys tuottaa tulosta

Kuten Karjalan Heimokin on kertonut, on vienankarjalainen Haikolan kylä kesäisin aktiivinen ja toimiva kylä. Kaikki eivät ehkä ole tietäneet, että se on sitä peräänantamattoman elvytystyön tuloksena.

Haikola autioitettiin tarkoituksellisesti 1960-luvulla neuvostovallan perspektiivittömien kylien likvidoimiskampanjan aikaan. Seitsemän kylän yhdestätoista talosta säilyi yli vaikeiden aikojen. Kuhmolaisen Juminkeko-säätiön johtaja Markku Nieminen nostaa Haikolan yhdeksi esimerkiksi vastatessaan kysymyksen, tuottaako Karjalassa tehty työ tulosta.

Nieminen muistuttaa, että Haikola oli autio kylä, mutta se on jo saanut ensimmäiset vakituiset asukkaansa. Yksi perhe on asunut siellä vakituisesti läpi vuoden jo kolme vuotta. Myös toinen perhe on muuttanut ja pari muuta on tulossa. Niemisen tiedetään tehneen järjestelmällisesti työtä olojen parantamiseksi Vienan Karjalan pienissä kituvissa kylissä. Se ei ole helppoa, koska monen elämän edellytykset tuntuvat katoavan väkisinkin. Niemisen sanojen mukaan hänen tavoitteenaan on ollut, että hänen työnsä on vähintään 25 vuotta kestävä hanke. Nyt sinnikäs tekeminen alkaa vihdoinkin kantaa hedelmää ja tuloksiakin siis näkyä pikkuhiljaa.

”Kun vain löytyy yrittäjyyttä, niin mahdollisuudet ovat hyvät”, sanoo Nieminen. Hän on erittäin toiveikas ja ennustaa, että elämä elpyy kaikin puolin. Silti häntä huolestuttaa erittäin paljon, säilyykö karjalan kieli.

EU-ohjelmat ja hankkeet ovat monella tavalla Karjalan pelastus. Ne luovat mahdollisuuden tehdä työtä ja käyttää rahaa olojen parantamiseen, mikä ei muuten ole lainkaan yksinkertaista eikä helppoa. Teiden kunnostaminen, etnokulttuurikeskusverkoston luominen, kirkkojen ja muiden rakennusten rakentaminen ovat onnistuneita esimerkkejä Karjalan tasavallassa tehdystä työstä.

Kirjainsarja ECHO ei ole monille tuttu, mutta se on lyhenne englannin sanoista Network of Ethno-Cultural and Heritage Organizations eli suomennettuna etnokulttuurikeskusten ja perinteenvaalimisjärjestöjen verkosto. Verkostohanketta toteuttavat Juminkeko-säätiön lisäksi Karjalan tasavallan kulttuuriministeriö ja Karjalan tasavallan kansallisten kulttuurien ja kansantaiteen keskus. Tässä lehdessä on Alina Čuburovan haastattelu, jossa hän kertoo työstään ECHO-koordinaattorina. Lisäksi voimme lukea, mitä Ontrei Malisen nimeä kantavan matkailureitin toteuttajat ovat jo tähän mennessä saaneet aikaan Vuonnisessa.

Markku Nieminen sanoo, että tavat ja perinne säilyvät Karjalassa aivan varmasti. Jatketaan työtä yhdessä sen puolesta, että myös kieli säilyy!

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Asiakirjat ja perimätieto kert

••• Varhaisin luotettavasti identifioitavissa oleva väestö nykyisen Karjalan alueella on alkuperältään saamelainen. Metsäsaamelainen kulttuuri kehittyi Karjalassa rautakaudella ja varhaiskeskiaikana.

Karjalan saamelaisen vaiheen jäljet ovat parhaiten säilyneet karjalan ja venäjän murteiden lainasanastossa ja erityisesti paikannimistössä. Samalla 1400- ja 1800-luvun asiakirjoissa ja perimätiedoissa on säilynyt melkoinen määrä tietoja Vienan Karjalassa sijainneista saamelaisasutuksista.

Oletetaan, että suunnilleen 1200-luvulta alkaen nykyisen Karjalan alueen sisämaan saamelaismaille alkoi muodostua karjalaisasutusta. Entiset saamelaisalueet tulivat osaksi Karjalanmaan Vatjan vii-

dennestä. Samalla Säämäjärven pohjoispuolelta Pääjärvelle saakka ulottunutta aluetta nimitettiin Lapin pogostoiksi eli Metsälapiksi (karj. Lappela, ven. Lešaja Lop'), mikä todistaa, että alueen kantasukkaina olivat aikoinaan juuri saamelaiset.

Keskiajalla Metsälappi oli pääasiassa karjalaisten kalastus- ja metsästysmaata, jonne ajan mittaan alkoi syntyä vakinaista karjalaisasutusta. Hallinnollisina yksikköinä Lapin pogostat syntyivät Iivana III:n aikana 1400-luvun lopussa. Aluetta

nimitetään myös Novgorodin Lapiksi ja se käsitti seitsemän pogosta: Lintujärvi, Semšijärvi, Selgi, Paatene, Rukajärvi, Suikujärvi ja Paanajärvi. Kaksi viimeksi mainittua sekä Rukajärven pogostan pohjoisosassa kuuluu Vienan Karjalaan.

Esimerkiksi vuoden 1597 Lapin pogostain valvontakirjan mukaan saamelaisväestöä asui mm. Rukajärven pogostan pohjoisosassa. Tämä asiakirja on mielenkiintoinen myös siksi, että siinä kerrotaan erään lappalaisen muuttaneen asuimuotonsa pysyväksi, mm. ryhtyneen metsäpeltojen muokkamiseen. Valvontakirjassa mainitaan ”mustaan metsään” vastaperustettu kaksitaloinen Pojazmzero-niminen kylä, joka sijaitsi tuona aikana Kompakan kylän tienoilla. Sen asukkaina olivat Ostaška-niminen lappalainen sekä karjalainen talonpoika. Molemmat harjoittivat maanviljelyä.

Kompakan kalmistosta saatu kraniologinen aineisto eroaa piirteiltään jyrkästi

ovat Vienan saamelaisasutuksesta

muiden Karjalan osien karjalaisten kalloista. Kallojen antropologinen tyyppi on lähimpänä Kuolan niemimaan saamelaiden antropologista tyyppiä. Samassa vuoden 1597 asiakirjassa mainitaan lappalaisten äskettäisestä mahdollisesta muuttamisesta vielä muutamasta Rukajärven pogostan kylästä: esimerkiksi N’uokkijärven rannalla sijaitsevassa Pizmalahden kylässä oli ennen väestönlaskentaa Karppa-nimisen lappalaisen ja hänen poikansa Matjuškan sekä Ivaška Koivupää-nimisen lappalaisen autiotila, Čirkkakemin kylässä Ivaška-nimisen lappalaisen autiotila.

Nykyisen Vienan Karjalan alueelta luotettavimpia lähteitä ovat 1400-luvun kauppakirjat, jotka koskevat nykyisessä Vienan Karjalassa ja Vienanmeren Karjalanrannalla sijainneita Karjalan lasten viiden suvun nautinta-alueita. Kauppakirjoista selviää, että suvut käyttivät hyväkseen etuoikeuksia kauppaan lappa-

laisten kanssa omilla asuinalueillaan kantamalla prazгаа eli ns. lapinveroa nautintamaista.

Prazгаа oli 1400-luvulla eräänlainen feodaalisen vuokramaksun kaltainen elinkeinovero, jota perittiin kalastus- ja metsästysalueiden käyttöoikeudesta. Yllä mainittu tieto antaa mahdollisuuden olettaa, että lappalaiset joutuivat aika varhain riippuvaisiksi ”karjalaisista mah-tisuvuista”, jotka aikoinaan ottivat haltuunsa lappalaisten alueita ja verottivat heitä. Sen todistaa mm. vuoden 1504 suuriruhtinas Iivana III:n testamentti, josta käy ilmi, että sekä Metsä-Lappi että Villi-Lappi kuului Karjalanmaahan (ven. Korel’skaja zeml’a) eli Laatokan Karjalaan.

Valitettavasti tuon ajan asiakirjoissa ei ole täsmällisiä tietoja saamelaisasutusten sijainnista. Eräässä 1450-luvulla tehdys-sä kauppakirjassa mainitaan myytäväs-tä maa-alasta, joka sijaitsi Metsä-Lapissa

Kutoozero-nimisen järven tienoilla. Samoin kuin monissa muissa tapauksissa, uusi omistaja sai omistusoikeudet maihin, vesistöihin, metsiin ja lappalaisiin. On mahdollista, että kyseessä on Kuittijärvi ja näin se viitanee Kuittijärvinimisen saamelaisasutuksen olemassa-oloon, mikä tiedetään 1500–1600-luvun asiakirjoista.

1500-luvun loppupuoliskon asiakirjojen perusteella voi todeta, että 1500- ja 1600-luvun vaihteessa lappalaisasutus kattoi melkoisen osan nykyistä Vienaa. Esimerkiksi vuodelta 1552 Solovetskin luostarissa säilyneen asiakirjan ansiosta on mahdollista havainnoida lappalaisten asuinpaikkoja Vienan Kemin volostin mailla vähän ennen vuonna 1552 tapahtunutta ruotsalaisten hävitysretkeä.

Tuolloin kastettuja ja kastamattomia lappalaisia asui seuraavissa pääasiassa tulevan Vitsataipaleen volostin alueella

sijainneissa asutuksissa: Topozero (nyk. Tuoppajärvi), Kistenga (nyk. Kiestinki), Kuito-ozero (nyk. Kuittijärvi), Valasreka (nyk. Valasjoki), Sonbo-ozero (nyk. Sombajärvi), Vopo-ozero (nyk. Vuopajärvi), Vedileozero, Vokšeozero (nyk. Vuoksjärvi), Kizreka (nyk. Kiisjoki), Šolopogja (Suolapohja), Kurgijeva (nyk. Kurki), Kargo-ozero, Ulmo-ozero (nyk. Ulmangijärvi), Muromozero (nyk. Muuramojärvi), Pilso-ozero (nyk. Pilzjärvi), Vongo-ozero (nyk. Vongajärvi), Keret'ozero (nyk. Kierettijärvi), Voronje ozero (nyk. Kuarnisjärvi), Kjalgozero (nyk. Kälkäjärvi), Kuzemozero (nyk. Kuuzemajärvi eli Prokkol'a). Näissä asutuksissa oli yhteensä 18 taloa ja 20 kotaa. Asiakirjassa on lisäksi mainittu, että lappalaisia asuu myös muiden metsäjärvien asutuksissa, vaikka niiden nimityksistä ei ole tietoja. Valvontakirja kertoo siitäkin, että edellä mainitut asutukset ovat autoituneet ruotsalaisten hävitysretken takia.

Tunnetaan myös saamelaisten asuma-alueen samankaltainen kuvaus (Kemin ja Usmanan erillinen maakirja) vuodelta 1591. Siitä puuttuu viisi aikaisemmin mainittua asutusta (Valasreka, Sombozero, Vopo-ozero, Kuito-ozero ja Kargo-ozero), mutta samalla kuvauksessa ilmestyy kaksi uutta asutusta – Krito-ozero ja Rogozero (nyk. Ruogojärvi). Samoin kuin 40 vuotta varhaisempi valvontakirja tämä asiakirja kertoo, että vuosina 1589–1591 ruotsalaisten kanssa käydyin sodan, ns. pitkän vihan (1570–1595) seurauksena kaikki asiakirjassa mainitut lapinkylät oli taas tuhottu.

Kuito-ozero-nimisestä lappalaisasutuksesta on tietoja myös Lapin pogostain valvontakirjassa vuodelta 1597. Siitä selviää, että Kuittijärven seudulla muistettiin ennen vuoden 1589 hävitysretkeä asuneen 33 lappalaista, jotka olivat joko saaneet surmansa tai paenneet muualle, mutta nyt viisi henkilöä oli palannut takaisin.

Alueella on siis ollut varsin huomattavan kokoinen lappalaisasutus. Samaan aikaan esimerkiksi nykyisen Kuusamon alueella sijainneessa Maaselän lapinkylässä oli kuusi verovelvollista lappalaista, mutta Inarissa 32 ja Rovaniemellä 14.

Metsä-Lappiin kuuluva Kuitozero-niminen lapinkylä (*Kuittijärvi) mainitaan vielä tsaari Mihail Romanovin Villi-Lapin asukkaille osoittamassa käskykirjeessä vuodelta 1620 ja valituskirjassa vuodelta 1624.

Vuoden 1591 lappalaisasutusten tuhosta huolimatta Kemin volostin alueella saamelaisasutuksia oli vielä vuonna 1620, mutta valitettavasti tuon vuoden asiakirjassa ei enää mainita niiden nimiä eikä niiden määrää.

Erään vuoden 1587 asiakirjan mukaan keski-Vienassa mainitaan myös Luko-ozero-niminen saamelaisasutus, joka mainitaan Kuito-ozero lappalaiskylän yhteydessä. Siinä 11 isäntää maksoi veroa valtiolle. Oletettavasti puhe on Logovaraka-nimistä karjalaiskylää edeltävästä asutuksesta, joka sijaitsi Kiestingin volostin eteläpäässä. Karjalainen kylä oli Vuorajärven rannalla. Nimi on selvästi

Eräässä 1450-luvulla tehdyssä kaupakirjassa mainitaan maa-alasta, joka sijaitsi Metsä-Lapissa Kutoozero-nimisen järven tienoilla. Siitä voi päätellä, että kyseessä on Kuittijärvi, jonka rannalla oli Kuittijärvi-niminen saamelaisasutus, Denis Kuzmin ker-

työ. Järven alkuperäinen nimi voisi olla *Luokojärvi (vrt. Luko-ozero), koska se sijaitsi Luokovuaran alla.

Oppaiden mukaan lappalaisten elinsijoja oli Vuorajärven Liävän- ja Hallanniemellä sekä Lapinkallivolla järven pohjoispäässä. Vuonna 1888 Juveliuksen tietojen mukaan Vuorakylä oli Kiestingin seudun vanhimpia kyliä. Tämän todistaa myös asiakirjatieto vuodelta 1624, jossa Vuorakylä mainitaan ensimmäistä kertaa, mutta sitä ei ole nimitetty siinä uudiskyläksi.

1500-luvun viimeiseltä neljännekseltä

on tietoja saamelaisasutuksista Kieretin volostissa eli nykyisen Karjalan tasaval-
lan pohjoisosassa. Esimerkiksi vuonna
1574 laaditussa verokirjassa mainitaan
saamelaisten asutuksia Tiiksi-, Tuop-
pa- ja Nytkejärven rannalla. Viimeiseksi
mainitusta saamelaisasutuksesta on tie-
toa myös asiakirjassa vuodelta 1563. Si-
nä sanotaan, että metsässä, etäisyydessä
asutuksista asuu Nytkojärven rannalla
kastettu Ivanko Velikaja golova (Suuri-
pää) lappalainen lapsineen.

Vuoden 1624 Vienan Kemin Lapin
asukasluettelon mukaan Tuoppajärven
rannalla asui kodassa kolme lappalais-
ta. Myöhemminkin Kuolan läänin val-
vontakirjassa sekä Kuolan vojevodin ot-
teessa valvontakirjoista vuodelta 1710
mainitaan taas lappalaisasutuksia Tuop-
pa- ja Tiiksijärven rannalla. Vaikka tieto-
ja Tiiksijärven rannalla sijainneesta asu-
tuksesta 1600-luvulta ei tiedetä, voidaan
kuitenkin olettaa, että saamelaisasutuk-
sia oli olemassa Kieretin volostissa koko
1600-luvun ajan.

On syytä lisäksi mainita, että viiden ki-
lometrin päässä Tiiksijärvestä sijaitsi en-
nen jatkosotaa Šuapkajärvi eli Lakkijärvi-
niminen kylä, jonka kalavedet sijaitsivat
Tiiksijärven lounaisosassa. Tämän kylän
toinen osa tiedettiin nimellä Niikkanan-
kota, mikä saattaa viitata mahdolliseen
lappalaisasutukseen.

Vuonna 1710 mainitun Tiiksijärven
rannalla sijainneen kodan asukkaat
(mahdollisesti Langujevit) rakensivat
pirtin ja ryhtyivät 1719–1722 välisenä
aikana talonpojiksi. Tuoppajärven seu-
dun viimeinen metsästyksen ja kalastuk-
sen varassa elänyt lappalaisperhe muut-
ti vuorostaan vähän ennen vuotta 1710
Pääjärven lapinkylään, jossa lappalaisia
asui 1700-luvun viimeiseen neljännek-
seen saakka.

Vuoden 1624 verokirjassa tulevan Vit-
sataipaleen volostin mailta mainitaan vii-
si kotaa, jotka sijaitsivat Kierettijärven,
Kuuzemajärven, Kälkäjärven, Kuarnis-
järven ja Vonkajärven rannalla. Sitä pait-
si Kiisjoen kylässä eräässä talossa asui
lappalaiseksi mainittu henkilö. Täten yl-
lä mainituissa kylissä asuneet saamelai-
set olisivat nähtävästi olleet 1580-luvun

Kemin suurpitäjän lappalaisväestön jäl-
keläisiä.

Voidaan myös olettaa, että Kiisjo-
en kylässä saamelaiset asuivat ainakin
1700-luvun alussa. Siitä kielii mielestäni
asiakirjatieto vuodelta 1710, jossa maini-
taan Kuusamon käräjien yhteydessä ve-
näjän lappalainen nimeltään Jaakko Los-
ka. Loska tai Loskani-suku asui Vienassa
vain Kiestingin Kiisjoella sekä Vienan-
meren rannikolla sijaitsevalla Kesäjoella,
johon suku oli siirtynyt Kiestingin volos-
tista eli nähtävästi juuri Kiisjoelta.

Vuoden 1608–1611 Kuolan läänin ve-
rokirjan mukaan Kieretin volostista län-
teen oli olemassa kolme metsälappalait-
ten pogostaa eli siitaa, joissa 11 kodassa
asui 27 miestä perheineen. Lapinkylät
sijaitsivat Paozero, Ruvaozero ja Vorja-
ozero-järven rannoilla. Ensiksi mainitun
siitaan kuuluvia saamelaisia asui myös
noin 45 kilometrin päässä pohjoiseen,
Tumšajoen varrella sijainneissa kodissa
ja Vorjaozeron siitaan kuului myös Kou-
tajärven rannalla sijainnut saamelaisko-
ta. Asiakirjan mukaan samojen asutusten
kymmeneltä jouselta kannettiin veroa ai-
nakin jo vuonna 1574.

Eräässä anomuskirjassa vuodelta
1624 Kuolan läänin eteläosassa maini-
taan vielä saamelaisten asuttama Pitko-
zerskaja volost. On mahdollista olettaa,
että tämä saamelaisasutus oli olemassa
aikoinaan Kuukasjärven rannalla (saam.
kuukas 'pitkä'). Itse järvi sijaitsi noin
25 kilometrin päässä sekä Ruvan- että
Tumčan saamelaisasutuksesta.

Vuoden 1679 verokirjan mukaan ny-
kyisen Karjalan pohjoisosassa oli vain
kaksi saamelaissiitaa – Paozero ja Vor-
jaozero, joista toisessa oli viisi kotaa ja
toisessa neljä kotaa ja yhteensä 34 mies-
puolista henkilöä. Vuonna 1710 alueella
oli enää seitsemän kotaa ja 13 miespuo-
lista henkilöä. Vuonna 1789 alueella jat-
koi olemassaoloon kaksi edellä mainit-
tua lapinkylää.

Kaikista 1787 ja 1789 metrikkirjois-
sa esiintyvistä Vorjaozeron asukkaista
käytetään nimitystä ”lappalainen”. Sen
sijaan Pääjärven pogostan asukkaista
vain osa on enää merkitty lappalaisiksi,

ja rippikirjassa vuodelta 1793 heistä käy-
tetään myös nimitystä ”tilattomat lappa-
laiset”. Vuoteen 1793 mennessä Pääjär-
ven seudun lappalaisasutus yhdistettiin
Ruvan pogostaksi. Vorjaozero esiintyy it-
senäisenä yhteisönä vielä vuoden 1830
rippikirjassa, ja vuonna 1840 se on lu-
ettu viimeisen kerran Kuolan läänin 16
saamelaiskylän joukkoon.

1830-luvulla Pohjois-Vienassa käynyt
E. Lönnrot pani merkille, että Pääjärven
eteläpään asukkaat kutsuivat pohjois-
pään asukkaista lappalaisiksi siitä huoli-
matta, että nämä olivat samoja karjalai-
sia. Poikkeuksena Lönnrotin mielestä
ovat vain Ruva ja Tumča, jossa käytän-
nöllisesti katsoen ei harjoiteta maanvilje-
lyä, vaan ainoastaan poronhoitoa. Myös
hän mainitsi, että viimeksi mainitusta
kylästä pohjoiseen alkaa jo Kota-Lappi.

Vienassa vuonna 1867 käynyt Ludvig
Daa pani myös merkille, että Tumčan
asukkaat olivat puolilappalaisia.

Vuonna 1680 perittiin veroja myös vii-
destä muusta metsälappalaisten asutuk-
sesta, jotka sijaitsivat pääasiassa nykyi-
sen Suomen alueella, mutta kuuluivat
silloin Kuolan läänin veropiiriin. Näitä
tunnetaan nimeltä Kilko-ozero (Kitka-
järvi), Kolozero (Kuolajärvi), Šombeji
(Sompio), Masel'skoi (Maaselkä) ja
Kemskoi (Keminkylä).

Vuosina 1620 ja 1700 yllä mainittu-
jen asutusten joukkoon kuului myös
Rašneva volost' (variant. pogost Ratnei)
(= Sodankylä). Kuolan läänin Maaselkä-
nimisessä lappalaisasutuksessa asui kah-
delle valtiolle veroja maksavia saamelai-
sia, joista on tietoja myös vuodelta 1718.
Onkin mainittava, että ainakin 1770-lu-
vun alussa venäjän veroa maksoi vielä
seitsemän ”Venäjän maalla sijainnutta,
mutta Ruotsin alaisuuteen kuulunutta”
saamelaisasutusta: Maaselkä, Kitkajärvi,
Kuolajärvi, Keminkylä, Sompio, Rašnoi
(variant. Ratnoi) pogost (= Sodankylä)
ja Verhnij Ikandrovskij pogost (= Inari).

DENIS KUZMIN

*Kirjoittajan alustus kuultiin tänä
vuonna Vuokkiniemi-seuran beimota-
paamisessa*

Vienankarjalan taitaja loi per-

Joensuun seminaari herätti keskustelua karjalan kielen tulevaisuudesta

••• Professori Pekka Zaikov on luonut perustan karjalan kielen opetukselle ja tutkimukselle ensin Petroskoin ja vuodesta 2009 alkaen Itä-Suomen yliopistossa.

Suojärven Pitäjöseura on Reino Konosen johdolla ylläpitänyt keskustelua karjalan kielen ja kulttuurin tulevaisuudesta. Paavo Harakan juontama syyskuinen seminaaripäivä houkutteli Joensuun Kerubiin merkittävän joukon alan asiantuntijoita.

Reijo Jeskanen kertoi karjalan kotiseutualueen kehitysvaiheista. Ari Burtsoff toi tilaisuuteen Karjalan kielen seuran terveiset. Sanna-Riitta Knuutila ja Timoi Munne kertoivat karjalan kielelle suunnitellusta täydennyskoulutusohjelmasta.

Karjalan Sivistysseuran tavoitteita kuvaili Senni Timonen näin:

- Seuran periaate on se, että kaikki karjalan kielen murteet ovat saman arvoisia ja että niitä pitäisi kehittää omista lähtökohdistaan. Kukin käyttäköön omaa murrettaan yhteisissäkin tilaisuuksissa. Tämä saattaa johtaa aikanaan yhteiseen kirjakieleen, Timonen totesi.

Seminaariin osallistui monien muiden ohella myös karjalan kielen professori Pekka Zaikov, joka avasi samana iltana Itä-Suomen yliopiston Studia Generalia -luentosarjan ”Kunne kulet, karjalan kieli?” esitelmällään ”Yleiskatsaus karjalan murteisiin ja kirjakielen kehittämiseen”.

Itä-Suomen yliopiston kampusalueella oli aikamoinen vilskke, kun saavuin tapaamaan Pekka Zaikovia ennen kieli-seminaaria. Karjalan kielen professorin viimeinen lukuvuosi yliopistossa on juuri alkanut. Eläkeikä hämmöttää, hienon elämäntyön tehnyt Zaikov täyttää seuraavaksi 68 vuotta.

Zaikov kertoo lämmöllä lapsuudestaan. Hänen äidinkielenä ja koko suvun yhteinen kieli siellä lapsuuden Kies-

tingissä oli vienankarjala. Nuoruutensa hän vietti Vienanmeren rannalla Knäzöinimisessä kylässä.

- Koulu oli venäjänkielinen, ja muiden lasten pahat sanat saivat minut kainostelemaan vienaa, joka meni vähän piiloon, Zaikov muistelee.

Asepalveluksen hän suoritti Latviassa, Riian satamassa. Kerran laituriin kiinnitettiin suomalainen laiva. ”Katothan sie, kun tuo ryssä tuossa paleloo”, kuului puhuttavan, mihin Zaikov vastasi: ”En minä ole ryssä”. ”Ymmärrätkö sinä suomea”, vieraat hämmästelivät. ”Ymmärrän, olen vienankarjalaini.”

Pekka Zaikovia naurattaa, sillä kaupungilta palatessaan merimiehet eivät puhuneet yhtään mitään.

- Tästä oikeastaan alkoi kiinnostukseni suomen kieltä kohtaan, Zaikov kertoo.

Pekka Zaikov pääsi opiskelemaan Petroskoin yliopiston suomen kielen laitokselle. Jatko-opiskelijana hän valitsi 1970-luvulla tutkimuskohteekseen Kuolan niemimaan akkalansaamelaiset, joiden kielestä hän teki lisensiaattityönsä.

Kun aiempaa vapaammat tuulet alkoivat puhaltaa 1980-luvun lopulla, hän keskittyi karjalan kielen tutkimukseen, mikä johti väitöskirjan valmistumiseen vuonna 1997. Petroskoin yliopiston karjalan kielen laitosta hän oli perustamassa jo vuonna 1991.

- Laitoksen avaamisen myötä alkoi melkoinen buumi, jonka tuloksena tähän päivään mennessä on valmistunut noin 200 pätevää karjalan kielen spesialistia ja asiantuntijaa Venäjälle, Zaikov kertoo.

Karjalan rahvahan liiton johdossa Zai-

rustan yliopistokoulutukselle

kov työskenteli 15 vuoden ajan osallistuen mm. karjalankielisen median kehittämiseen. Siinä sivussa hän oli edennyt Petroskoin yliopiston karjalan ja vepsän kielen laitoksen johtajaksi, kun Suomessa ryhdyttiin puuhaamaan karjalan kielen professuuria Itä-Suomen yliopistoon.

Saapumisestaan Joensuuhun Pekka Zaikov saa kiittää häntä kannustanutta suomen kielen professoria Marjatta Palanderia.

- Vielä haun viimeisenä päivänä pohdin, lähettäisinkö papereita lainkaan, Zaikov kertoo.

Opetus alkoi heti vuoden 2009 alussa. Muuttoon liittyviä asiakirjoja täyttäessään Zaikov merkitsi äidinkielekseen karjalan. Kun päätös saapui, äidinkieli oli muutettu venäjäksi. Ensimmäinen karjalan kielen professori sai opetuksen: virallinen Suomi ei vielä tunnustanut koko karjalan kielen olemassaoloa!

Palander perehdytti Zaikovin suomalaiseseen yliopistojärjestelmään. Lukemista oli aluksi tavaton määrä, mutta pian työt alkoivat sujua ja kurssisuunnitelmat hahmottua:

- Johdatus karjalan kieleen, sen historiaan ja murteisiin, kielen alkeis- ja jatkokurssi..., Pekka Zaikov luettelee ja mietiskelee samalla huvittuneena venäläisen ja suomalaisen yliopistomaailman eroja:

- Petroskoissa opiskelijat tulivat sisään melkein lapsina, aineisto piti syöttää heille lusikalla ja sanoa vielä että nielaise. Suomessa luennoille ilmestyi yli 60-vuotiaita mummojakin. Opiskelijat ovat Suomessa itsenäisiä, lukevat omin päin kirjasta ja osallistuvat keskusteluun.

MATTI TUOMISTO

Professori Pekka Zaikov täyttää seuraavaksi 68 vuotta ja on jäämässä kohta eläkkeelle Itä-Suomen yliopistosta.

*Elokuussa pidetyssä Maria Mako-
vein juhlassa siunatun Vuonnisen
uuden tsasounan torniin pääsee
kiipeämään. Sinne kapusivat myös
seurueen kuljettaja sekä Seppo
Kannelsuo ja Esko Juntunen.*

Vuonnisen uusi taika

Pikkuhiljaa muotoutuva Ontrei Malisen matkailureitti piristää kylän eloa

••• Vaassila Kieleväisen maine tietäjänä tunnetaan. Ehkäpä hänen taikavoimansa leijuu yhä Vuonnisen yllä. Ainakin kylästä on kehityksessä yksi Vienan Karjalan matkailureitin turistikohteista. Uusi tsasouna nousi upeaan rantamaisemaan kuin taiottuna.

Esteri ja Esko Juntunen Suomussalmelta sekä Marja ja Seppo Kannelsuo Helsingistä hyppäsivät varhain elokuisena sunnuntaiamuna uudenkarheaan maasturiin Vuokkiniemessä. Tarkoituksena oli lähteä paikallisen kuljettajan kanssa jälleen kerran katsomaan heille niin rakasta paikkaa muutaman kymmenen kilometrin päässä pohjoisessa.

Esteri Juntunen on Seppo Kannelsuon pikkuserkku ja heidän sukunsa on lähtöisin Vuonnisesta. Martti Aihan luoma sinitäplikäs Vaassilan kivi seisoo suorastaan heidän omien sukujuuriensa päällä. Kiven ovat pystyttäneet Kalevalaseura ja Karjalan Sivistysseura vuonna 1995. Kuvanveistäjä Martti Aiha kuuluu itsekin vuonnislaiseen Kieleväisen sukuun.

Sepon ja Esterin sukujuuret juontuvat Suomesta tulleeseen karjalaisten sukuun, johon kuuluneen runonlaulajan ja porovarkauksistakin tuomitun Hilipan (Filip) jälkeläisiä he ovat. Seppo on myös mummon puolelta Kieleväisiä.

Jokainen kivi ja kanto tuntuu matkailaisista tutulta, kun auto kiittää pitkin pölyistä päätietä. Pahaksi onneksi seurue juuttuu tukkirekan taakse, eikä ohittamiseen ole mahdollisuuksia. On aikaa jutella ja kysellä asioita kuljettajalta. Hän tekee töitä Suomessa. Tien kunto on ollut surkeampikin, nyt sitä on sentään kunnostettu EU-projektista saaduilla rahoilla.

Kaikesta huolimatta matka joutuu, ja pian kurvataan kyläpäällikkö Santeri Jegorovin talon pihaan. Hän on lähtenyt yrittäjänä mukaan matkailuhankkeeseen, jota niin ikään kehitetään EU-rahalla. Koska Igor-poika ei nyt ole kotona, hän lähtee näyttämään, mitä näkyvää matkailun kehittämishankkeessa on saatu tähän mennessä aikaan.

Jegorov luikahtaa Kuittijärven aalloille moottoriveneellään, ja muu seurue siirtyy ohjeiden mukaiseen paikkaan teitä myöten. Yllätys on melkoinen, kun

Vaassila Kieleväisen kivellä kävivät sukunsa juuria katselemassa serkukset Esteri Juntunen ja Seppo Kannelsuo (keskellä). Mukana olivat myös puoliset Esko Juntunen ja Marja Kannelsuo.

vihdoin saavutaan yhteiseen treffipaikkaan. Kuitenkin rantatöyräälle on ilmestynyt talven aikana kuvankaunis tsasouna!

Se on sataprosenttinen kopio paikalla aikoinaan olleesta rukoushuoneesta. Tsasounan seinään kiinnitetty kyltti kertoo, että ihmeen takana on Karelian ENPI CBC -ohjelmaan kuuluva EU-hanke. Rakennuksen kehikko on valmistettu Paanajärvellä ja pystytetty edellisen talven aikana Vuonnisessa. Taustalla on jopa Kižin taitavien asiantuntijoiden arkkitehtonista tietämystä.

Sisällä on vain paperinen jumalankuva, mutta sinne on tarkoitus tuoda kopio alkuperäisestä ikonista. Uhtuan pappi Jevgeni on siunannut tsasounan paikan ja on tulossa vihkimään tsasounaa Maria Makovein juhlan aikaan myöhemmin elokuussa.

Viereen on pystytetty myös matkailukatos, jonne puolestaan on tulossa

kopio I. K. Inhan aikoinaan täsmälleen samassa paikassa ottamasta valokuvasta. Kuvassa näkyy avarassa maisemassa Yläkuittijärven luoteisimmassa kolkassa kallistuneena könöttävä tsasouna sekä salmi, jonka toisella rannalla sijaitsi aikoinaan runonlaulaja Vaassila Kieleväisen talo vuonna 1894.

Katsoja voi sitten itse päätellä, miten paljon maisema on muuttunut yli sadan vuoden aikana. Ainakin puut ovat kasvaneet rajusti, mutta ei niin, että maisema olisi peittyneet kokonaan. Järvi ja salmi välkehtivät kesäisessä auringossa upeasti.

Me hyppäämme ihkauudelta laiturilta Jegorovin veneeseen ja seilaamme lyhyen ylityksen verran kapean salmen toisen puolen laiturille. Elias Lönnrot tapasi täällä samassa paikassa silloin asuneen Vaassila Kieleväisen (1755-1840)

Muistolaattaa on hyvä pitää pöytänä vaikkapa juhlan kunniaksi nautittaville konjakeille.

vuonna 1833. Saman kylän miehiä oli aikoinaan Ontrei Malinen. Hän lauloi runoja ja soitti kerääjälle itse tekemäänsä kanteletta. Juuri tämä kannel on rakentumassa olevan matkailureitin tunnus.

Ilo ja onni loistavat matkalaisten kasvoilta. Esteri Juntunen kertoo löytäneensä omat sukujuurensa vasta kuusi vuotta sitten. Se sai palaset loksautamaan kohdalleen.

- Sitä ennen tuntui, ettei ole mistään kotoisin. Lapsena olin Bogdanoff ja jouduin aina selittämään nimeäni, hän kertoo.

Juntusena hän on ollut jo 53 vuoden ajan. Hän löysi jo 15-vuotiaana 18-vuotiaana Eskonsa ja nykyisin Suomussalmella asuva pari meni naimisiin ja perusti perheen. Osa sukulaisista on nyttemmin ottanut Bogdanoff-nimen uudelleen käyttöön.

Aivan Vaassila Kieleväisen kotipaikan naapurista ovat lähtöisin Haridon ja Antti Bogdanov, jotka muuttivat aikoinaan Suomeen. Bogdanov-nimi tarkoittaa Jumalan lahjaa ja se on ollut Karjalassa tapana antaa sellaisille, joille ei muuta sukunimeä ollut. Siksi Bogdanoveja on niin runsaasti.

Marja ja Seppo Kannelsuo kertovat käyneensä ensimmäisen kerran tutustumassa esi-isien lähtöpaikkaan vuonna 1992. Silloin oltiin matkalla porukalla, josta osa vielä muisti Sepon isän veljen Grigorin eli Riston. Mies keräsi kansanrunoutta.

Juhlän kunniaksi kilistämme tilkkaset konjakkia ja vietämme pienen hiljaisen hetken. Yhteiskuvan ottamisen jälkeen on aika taas palata kapeaa polkua alas rantaan ja veneelle. Esteri kaivaa mukaan pienen juurakon rannan erikoista pajua kuten on tehnyt joka kerta ennenkin.

Seppo Kannelsuo juttelee Santerin kanssa rannoilla vuokrattavina olevista mökeistä ja suunnitellusta kalmismaan kunnostamisesta. Näyttää, että Vuonnisessa eletään ihan leppoisaa elämää. Vuoden 1905 väestönlaskennassa kylässä asui 483 asukasta ja nykyään vajaat 50.

AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

Vähitellen valmiiksi

Tämä matkailureittiä kehittävä ENPI-hanke merkitsee kuhmolaiselle Juminkeko-säätiölle yhteensä noin 600 000 euron suuruista projektia. Sen vetäjä Markku Nieminen muistuttaa erillisestä ECHO-hankkeesta (ECHO, Network of Ethnocultural and Heritage Organizations), joka kehittää etnokulttuurikeskusten verkostoa Karjalan tasavaltaan.

Niemisen mukaan tarkoitus on ensin saada kohteet kuntoon ja vastata sitten merkittäviin tienviitit paikoilleen Kostamuksen ja Uhtuan välisen tien varteen. Esimerkiksi tsasounalle johtavalle tielle on nyt lopukesästä ajettu viisi kuormaa soraa. Vielä elokuun alussa rantaan johtava tie oli ajokelvoton jopa nelivetoautolle.

Opastus järjestetään tulevaisuudessa myös matkapuhelinsovellukseksi niin, että matkailija saa kulkuohjeet suoraan kännykkäänsä.

Samoilla projektirahoilla kunnostetaan muiden muassa museo Ontsin taloon Vuokkiniemeen, konserttitalo Haikolaan sekä Mobergin talo Uhtualle.

TIETO

EU-projekti

Karelia ENPI CBC on Kainuun, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Pohjanmaan ja Karjalan tasavallan välinen rajanylittävän yhteistyön ohjelma, jonka tavoitteena on lisätä hyvinvointia ohjelma-alueella rajat ylittävän yhteistyön avulla.

ENPI tulee sanoista European Neighbourhood and Partnership Instrument ja CBC on lyhenne sanoista cross border cooperation. Ohjelmakauden on määrä päättyä tämän vuoden lopulla. ENPI-hankkeiden edellytys on 10 prosentin omarahoitus.

Ontrei Malisen matkailureitti kulkee Kajaanista Sotkamon ja Kuhmon kautta Suomen vienalaiskyläin, Kostamukseen, Tollojoelle, Vuokkiniemeen, Venehjärvelle, Vuonniseen, Uhtualle, Haikolaan, Paanajärvelle ja Jyskyjärvelle.

Jos haluaa poiketa turistina tsasounalla ja Vaassila Kieleväisen kivellä, kannattaa ottaa yhteys Jegoroveihin, puhelin +792 1010 5761 tai sähköpostitse igor.egorov@list.ru.

Laukkureiden kalman kilometrit

Etelä-Pohjanmaan Alajärvi oli vienalaisten kauppiaiden kiertoaluetta

••• Laukkurin ammatti oli paitsi raskas myös vaarallinen. Viime vuonna löysimme Viitasaaren Huopanankylältä paikan, missä oma isoisoisämme Luka Bogdanoff oli vuonna 1885 laukkukauppamatkalla ryöstetty ja tapettu.

Samanlaisista kohtaloista kuulimme kuluneena kesänä Alajärven ympäristössä paikallisen historiaharrastajan Pekka Viitaniemen opastuksella. Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva Alajärvi on ollut Vuokkiniemi-Uhtua-alueen laukkureiden kiertoaluetta. Paljon on laukkureille yhdellä ainoalla alueella noin 45 kilometrin pituisella matkalla tapahtunut!

Seuraavassa tarinoita reitimme varrelta.

1. Lähestymme Alajärveä Kyyjärven suunnasta tietä numero 16 pitkin. Vähän ennen Möksy (Kyyjärvi, Hokkala) löytyy metsästä paikka nimeltä Murhakangas. Hannes Keskitalo kertoi sanomalehti Järvisuudussa vuonna 1989, että perimätiedon mukaan Murhakankaalla on surmattu karjalainen laukkukauppias. Paikalla on risti muistuttamassa tapahtumasta. Monesko risti lienee menossa, siitä ei ole tietoa. Risti on ollut tuolla paikalla toista sataa vuotta. Aina, kun edellinen risti on lahonnut, ovat paikalliset asukkaat pystyttäneet tilalle uuden.

Murhapaikan ohi on aikoinaan kulkenut kinttupolku, joka oli tärkeä valtaväylä. Nykyinen Linkkilän tie on rakennettu vasta maailmansotien välissä. Täysin varmaa tietoa murhatapahtumasta ei ole. Yksi tarina kertoo, että laukkurin olisi tappanut toinen laukkuri (mikä ei olisi mahdotonta, koska riitoja oli varmasti). Toisen tarinan mukaan murhan olisi tehnyt joku muinainen hoiskolainen. Onpa niitäkin, jotka kertovat, että kyseessä olisi ollut paikallinen veljessurma.

2. Jatketaan matkaa parikymmentä ki-

lometriä Alajärven suuntaan ja käännytään oikealle. Pian tie 16:lta erkaantumisen jälkeen tulemme paikkaan nimeltä Ryssänmäki. Tuossa paikassa kokivat vuokkiniemeläiset laukkurit Pekka ja Mikko Touta kovia 25. syyskuuta vuonna 1841.

He olivat yöpyneet Aholan talossa, josta lähtivät kulkemaan kohti Halla-ahoa. Raskaita laukkujaan kantaen he lähestyivät paikkaa, jossa nykyään menee korkeajännitelinja tien yli.

Siinä kaksi miestä hyökkäsi heidän kimppuunsa lyöden Mikkoa päähän ja kaulaan. Mikko kuoli heti. Pekka selvisi pahoinpitelystä elävänä heittäytymällä valekuolleena maahan.

Rosvot riisuivat uhrinsa osittain ja otivat heidän omaisuutensa. Varastetun omaisuuden arvo oli 72 ruplaa ja 77 1/7 kopeekkaa. Pekka Touta selvisi Halla-ahoon noin kilometrin päähän ja sai apua.

Rikoksen tehneet rengit Antti Laukkola ja Matti Paimen jäivät kiinni eräissä häissä, missä he antoivat morsiusringissä morsiamelle laukkureilta varastaman-

sa silkkihuivin. Käräjäoikeus tuomitsi heidät ryöstömurhasta menettämään oikean kätensä ja teloitettavaksi ja teiltäväksi. Asia siirtyi hovioikeuteen, missä tuomio muuttui niin, että heidät tuomittiin taposta, pahoinpitelystä ja ryöstöstä. Rangaistus oli silti sama.

Asia siirtyi Senaatin oikeusosaston lopullisesti ratkaistavaksi. 20.6.1842 Senaatin oikeusosasto armahti rikolliset kuolemanrangaistuksesta ja tuomitsi sen sijaan heidät sovittamaan rikoksensa 40 parilla raippoja kolme lyöntiä parilla sekä yhtenä sunnuntaina kärsimään yleisen kirkkoripin ja sen jälkeen kuljetettavaksi eliniäksi Siperiaan pakkotyöhön. Tämä toteutui ja 10.11.1842 heidät passitettiin Viipurin läänin kuvernöörin luo kuljetettavaksi Siperiaan. (Tiedot ovat Väinö Kanervikkoahon artikkelista Ryssänmäki-nimen synty.)

3. Jatketaan matkaa Alajärven suuntaan. Hieman Hoiskon jälkeen tullaan Skrabb-Tallbackan tilalle, joka on Pekka Viitaniemen suvun hallinnassa. Pihassa on kivi, johon on kaiverrettu ortodoksinen risti ja vuosiluku 1862.

Perimätiedon mukaan tuon kiven alle on haudattu laukkuri, joka on talossa vieraillessaan kokenut ns. luonnollisen kuoleman.

Oletettavasti hän oli talonväelle tuttu kulkija, koska asukkaat pystyttivät hänelle muistokiven (noin 90 cm x 40 cm). Siinä on myös syvennös, jossa voi polttaa kynttilää. Laukkurin nimi ei ole säilynyt jälkipolville.

4. Alajärven ohituksen jälkeen käännytään hieman vasempaan ja saavutaan Hirvijärven rantaan. Järven länsirannalla on kaksi pientä saarta, joista uloimman nimi on Ryssänsaari. Nimi herättää heti epäilyksen jostain poikkeavasta tapahtumasta. Tarinan saaresta kuulemme muutama vuosikymmen sitten nauhoitetusta radiolähetyksestä, jonka kuuntelemme ITE-taiteilija Niilo Mäkinien luona. Tarinan kertoo Ilmari Peltonen:

Kaksi laukkuria oli tullut Haimarin majataloon Menkijärvelle. Majatalon isäntä, jonka nimi kertojan mukaan lienee ollut Knuutti, oli katsellut laukkureita ja arvellut heillä olleen kankaita ja rahaa. Niinpä hän oli yöllä tappanut oletettavasti kirveellä molemmat laukkurit. Talvi kun oli, hän oli pannut ruumiit rekeen ja vienyt ne läheisen Hirvijärven pieneen saareen. Nykyään sitä kutsutaan Ryssänsaareksi.

Tarinan todenperäisyydestä ei ole varmuutta, mutta jotain tukea asiaan kyllä on. Tarinan kertojan setä Juho Peltonen oli toverinsa Nikolai Hernesaaren kanssa löytänyt 1930-luvulla saaresta luita ja ihmisen pääkallon osia. He olivat haudanneet luut uudelleen, eikä niitä ole sen jälkeen löydetty.

Ei tässä vielä kaikki, sillä radio-ohjelman nauhoittanut Niilo Mäkinen oli käynyt miinaharavan kanssa tutkimassa Ryssänsaaren ja löytänyt sieltä pienen ortodoksisen kaulariipuksen. Riipus on noin kolme senttiä korkea ja kaksi senttiä leveä. Se on tehty hopeasta tai kullasta ja siinä on risti ja venäjänkielistä tekstiä. Keskikohdalla siinä on lasitus. Yläreunassa on reikä hihnaan pujottamista varten. Liekö koru ollut paidan alla piilossa, kun rosvo ei sitä löytänyt?

Valokuvan perusteella on arvioitu riipuksen olevan peräisin 1700-luvun lopulta tai 1800-luvun alusta. Tarkempaa tutkimusta kaulakorusta ei ole tehty. Tarinaa Ryssänsaaren laukkureiden kohta-loista se kyllä tukee.

5. Siirrytään matkalla ja kartalla hie- man ylöspäin Lappajärven Kokkonevalle. Tuolta nevalta on 1900-luvun alku- puolella löydetty keväällä lumihangesta kuollut laukkuri. Hän oli nääntynyt han- keen joko sairauden, nälän tai kylmän ta- kia. Laukkuri on haudattu Kauhajärven hautausmaalle ja kertojien mukaan hä- nen vaimonsa oli mukana hautauksessa.

Tällaisia laukkureita koskevia tari- noita elää Alajärven ympäristössä. Suu- rin osa niistä on vain tarinoita, vailla virallista todistettua taustaa, mutta ne ansaitsevat tulla kerrotuiksi osoitukse- na vaaroista, joita laukkurit matkoillaan kohtasivat. Nämä tarinat on koottu hyvin pieneltä alueelta. Paljonko niitä lienee- kään vielä piilossa kammarien kätöksissä ja mielten sopukoissa? Alajärvellekin jäi vielä ainakin yksi laukkurisurma lisätut- kintaan. Saa nähdä, kuullaanko siitä vie- lä lisää.

Jo näiden muutamien tarinoiden pe-

rusteella voi ajatella, että laukkureiden surmissa olisi aihetta tarkemman tutki- muksen tekemiseen. Osa vanhoista ta- pahtumista on säilynyt mystisinä nimi- nä, kuten Murhametsä, Murhakangas, Ryssänsaaret ja Ryssänmäki. Kaivamalla arkistojen tietoja esiin ainakin osan ta- kaa löytyy myös jokin todistettava tari- na.

Tuskin Alajärven seutu kovin oleelli- sesti on poikennut muusta Suomesta. Paikkakunnan läpi on mennyt kauppa- reitti, ja laukkureita on liikkunut alueel- la ahkerasti. Kannattaa myös huomata, että kerrotut tapahtumat ovat sattuneet noin puolen vuosisadan aikana. Kotivä- en huoli matkaan lähtevien turvallisuu- desta ei ole ollut aiheeton.

SIMO KANNELSUO

Kiitos Pekka ja Maiju Viitaniemelle, Hannes Keskitalolle, Niilo Mäkinie- melle ja Olavi Sorvarille meille ubraa- mastanne ajasta.

Laukkurien perintö kootaan talteen

On kulunut jo yli sata vuotta ajasta jol- loin laukkukauppa Suomessa oli vilk- kaimmillaan. Tuosta kaupasta on tehty jo tutkimuksia ja siitä tiedetään melko paljon. Laukkureille ei kuitenkaan ole museota tai omaa näyttelyä missään ole- massa olevassa museossa. Laukkureiden käyttämiä välineistöjä lojuu vielä eri ta- lojen ullakoilla ja navetan ylisillä ja on vaarassa vähitellen tuhoutua. Myös lauk- kukauppaan liittyvä muistitieto ja kan- sanperinne (tarinat, kaskut ja laulut) ovat hajallaan eri arkistoissa, eikä perin- nettä ole systemaattisesti koottu mihin- kään.

Karjalan Sivistysseura on perusta- nut hankkeen laukkukauppa-aineiston kartoittamiseksi ja turvaan saattamiseksi sekä perinteen tallentamiseksi. Ensimmäisessä vaiheessa kartoitetaan, missä on tallella laukkukauppaan liittyvää ai- neistoa ja tarpeistoa sekä käynnistetään laukkukauppaperinteen keruu.

Kartoitusvaiheessa esineet kuvataan ja luetteloidaan. Sen jälkeen päätetään, mikä olisi paras tapa aineiston säilyttä- miseen tuleville sukupolville: peruste- taanko johonkin oma laukkukauppaan

liittyvä museo vai tehdäänkö yhteistyötä jonkin olemassa olevan museon tai lai- toksen kanssa (esimerkiksi laukkukaup- paa esittelevän näyttelyn muodossa).

Jos sinulla on tallessa laukkukaup- paan liittyvää aineistoa, ota yhteys Kar- jalan Sivistysseuran toimistoon ja ilmoita millaisesta aineistosta on kyse. Seurasta otetaan sinuun myöhemmin yhteyttä ja sovitaan aineiston luetteloinnista.

Jos tiedossasi on ihmisiä, joilla on muistitietoa laukkukauppiasta - tarinoita, lauluja tai kaskuja laukkureiden koh- taloista, laukkureihin liittyviä paikan- nimiä tai mitä tahansa pientäkin tietoa laukkukaupasta - kirjoita kaikki muisti- tiin ja lähetä Karjalan Sivistysseuran toi- mistoon. Myös äänitteitä otetaan vas- taan.

Liitä kaikkiin lähetyksiin mukaan yh- teystietosi. Tavoitteena on saada tarinat kokoon ja esinekartoitus valmiiksi ensi talven aikana.

Karjalan Sivistysseuran toimiston osoite: Luotsikatu 9 D, 00160 HELSINKI

Yhteyshenkilö on Simo Kannelsuo, pub. 0400 891536, sähköposti simo.kannelsuo@pp.inet.fi

Projektan rahvas Priäzäs sellittämäs kylän etnokul'ttuurizen keskuksen ruaduo. Alina Čuburova (vas. kesk.) da Markku Nieminen.

Noudua yhty kelii

Etnokul'ttuurizien keskuksien ruado menöy hyvin

Karjalas täyty vägie jatkuu ruado Etnokul'ttuurizien keskuksien ruavon kehitändäs. Juohatan, tädä ruaduo ruatah kanzoinvälizen ECHO-projektan hantuzis. Kezän aigua projektan todevuttajat käydih Karjalan suveh kaččomah, kui ruado menöy sie. Matkan jälles pagizuttimmo ECHO-projektan koordinuattoria Alina Čuburovua, kyzymmö händy sellittämäh omua ruaduo.

Olitto nygöi suves kaččomas keskuksien ruaduo. Luvettele kohtat, kunne kävyttö?

- Mustoitán, algu ECHO-projektan (Etnokulttuurizien keskuksien verkon perustamine kul'ttuuriperindön säilyttäimäzeks) todevuttamizele oli pandu tämän vuvven tuhukuul. Kuvven kuun aigah projektan todevuttajat käydih kaikkih Karjalan tazavallan piirilöih, kus ruatah etnokeskukset, projektah kuulujat. Pohjazeh kävyimmö tuhukuul da sulakuul. Suveh puutuimmo kezäl vaste.

- Elokuun 5.-8. päivien aigah olimmo kanzallizis Anuksen da Priäžän piiris. Kuujärvel kävyimmö kaččomah paikallizen Lyydiläzen etnokeskuksen ruaduo,

Anukses - Taidoškolah, kudai Anuksen piiris on ECHO-projektan piälimäine partn'ouru. Linnas olles vastavuimmo myös Kanzallizen kirjaston ruadajienke. Priäzäs olimmo Priäžän etnokeskukses, kudai sežo on meijän suurimii partn'oroi. Vieljärvel olimmo kaččomas Karjalan Kielen Koin kohendusruadolo. Kinnermäl vastavuimmo Vieljärven da Kinnermän aktivistoinke. Ei jädä bokkah nigo Rubčoi, nigo Jessoilu, nigo Čalnan kylä. Kahtes jälgimäziks mainitus sežo ruatah etnokeskukset - Jessoilas Kul'ttuuritaloi da Čalnas - Tuomi-keskus. Joga kohtas keskuksien ižändöin da emändöinke šeikuičimmo tuliedu keskuksien ruaduo.

- Elokuun 9. päivänny oli piet-

Priäžän Etnokul'ttuurinen keskus avavui kezäkuus Karjalan rahvahan kerähmön aigah.

ty vastavus Kul'ttuuritalois Kentjärvel. Samannu piän Karjalan tazavallan kul'ttuuriministerstvas oli projektan todevuttajien, mainitun ministerstvan da Kanzallizien kul'ttuuroin keskuksen ruadajien vastavus, kudamal sellitettih enzimäzii ECHO-projektan kuuzikuuhi-zen ruavon tuloksii.

- Elokuun 12. päivänny kävyimmö jongoi Belomorskah, kus vastavuimmo piirin administratsien da Pomoralazen kul'ttuurin keskuksen ruadajienke.

Kuibo ruado menöy, ongo kai pluanan mugah?

- Projektan ruadojoukon mugah kai menöy hyvin, pluanan mugah. Pidäy mustua, ku projektu on monivuodehine, sit muutostu ruadoh, meijän pidoloin kalenduarah da sih, midä pidäy ostua projektan todevuttamizekse, tietäväine, tulo. Sanozin täh jo kaikile tietyt sanat: projektu on elävy organizmu.

- Suurin ruado on se, ku projektan tarkoitukset da ruavot ei muututa, myö jatkammo etnokul'ttuurizien keskuksien perustandua Karjalas, kudamat omas puolespäi sit ruatah tazavallan kandurahvahien kul'ttuuroin da kielten hyväkse.

- Enziallus duumaičimmo, ku projektah rubieu kuulumah vai yheksä etnokeskustu. Tänäpäi minä projektan koordinuattorannu ruan jo viijentostuke. Se ozuttau: projektu yldyy, rutttoh eistyy edehpäi da myö sendäh olemmo hyväs mieles. Tietäväine, dengoin puoles emmo voi joga tostu auttua, ga kannattua da nevvuo jogahistu voimmo, emmo kieldävy nikedä auttamas.

Midä jo täkse päiviä on ruattu, suadu aigah?

- Projektan hantuzis, kui oligi kirjuttettu pluanah, myö opastammo etnokeskuksien ruadajii. Sikse kerran kolmes kuus piemmö opastusseminuaroi. Vuoronmugaizen seminarun pijimmö 9.-11. syvyskuudu pomoralazien etnokeskuksien ruadoalovehel - Belomorskas da Kemis.

- Projektan varoih parandammo etnokeskuksien ainehelligis-tehnisty puoldu. Yksile pidäy ikkunat vaihtua, toizile - veriät. Yhtet tahtotah ostua kangaspuut, toizet - ombeluttua ruutat pajojoukkoile. Tarkah paistes, suuret kohendusruavot ollah jo loppumas Veškelykses da Čalnas. Tuliel vuoros ollah Anuksenlinnu da Vuokkiniemi. Priäžän etnokeskukseh olemmo ostamas muuzikkusoitimii, on jo pietty kilbu mikroautobusan ostandas Kanzallizien kul'tuuroin keskukseh niškoi.

Kaikkih keskuksih on jo ostettu tiedokonehet. Se auttau sit etnokeskusile ainos olla yhtevykses Internetan kauti. Hil'lakkazin ostammo jogahizele laitehistuo prezentatsieloih da interaktiivah niškoi. Saimmo joga keskuksesh Periodika-julguamon kirjua, uskommo net päth keskuksile tulies ruavos.

Sit ruado, kudamua keskuksile pidäy ruadua, da kudai oli miärätty projektan mugah, on jo alettu.

- Tiettäväine. Kai kul'tuurulaitokset, kudamat ollah nygöi projektas, ennepäigi ruattih sidä ruaduo. Projektu auttau vai, nevvou, kudamah puoleh pidäy kehittyö. Opastajat, kudamat tullah seminuaroile, vai vihjatah, kui olis parembi järjestiä oma ruado sille libo tuolle keskuksesele, mi rippuu alovehes da vallitus ruadoalas. Hyö kačotah sit, kelle pidäy heittiä yhtet, pädemättömät alat, kellego, vastukarai, lujendua da parandua toizet. Siksehäi oli luajittu tämä projektu - ku auttua.

- Sanakse, seminuaran teemakse sanoimmo "Etnokeskuksen kehityskonseptien valmistamine". Heinykuul minä, projektan kuruattoru Kul'tuuruministerstvaspäi Varvara Lebedeva olimmo Permin alovehel, tuttavuimmo Svetlana Kolčurinanke, kudai on hyvä spetsialistu etnokul'tuurizien projektoin todevuttamizes. Kučuimmo Svetlanan mejjän seminuaran moderuaturakse.

Nygöi kačoitto, šeikuičitto kui kai menöy, rubiettoگو tuliel korrektiirui-mah, muuttamah omua ruadua?

- Vaigei on sanuo, muuttunougo ruado vai ei. Tiettäväine, kuda-midä muutostu ruavos ainos on, ga meile pidäy ruadua da suaja kai, midä oli ennepäi mietitty da sanottu. Pidäy sidä kelii noudua. Muuttua voijah vai projektan opastukset.

JELENA FILIPPOVA

Oma Mua ja Vienan Karjala yhdistyvät

Oma Mua -lehden päätoimittaja Natalja Sinitskaja poh-tii, voiko yhdistyväh lehti säilyttäh Oma Mua -nimen.

••• Petroskoilainen Periodika-kustantamo elää uutta aikaa. Oma Mua ja Vienan Karjala-lehdet yhdistyvät ensi vuoden alusta alkaen. Lehtien saama valtion tuki säilyy ennallaan. Joka viikko ilmestyy 12-sivuinen sanomalehti. Vienankarjalaksi ja livvin murteella kirjoitetut jutut julkaistaan rinta rinnan. Yksi lehti maksaa kaksikymmentä ruplaa Karjalassa. Suomessa lehtitilauksia välittää Karjalan Sivistysseura.

Asiasta kirjoittaa seuraavassa Oma Mua -lehden päätoimittaja Natalja Sinitskaja.

Periodika eläy nygöi uuttu elaugia. Mejjän ulguamon stuatusan muuttamine ei vaikuta juuri toimituksih. Valdivospäi dengua endizelleh suammo da saman verran kui ennegi.

Periodikan uudeh b'udziettulaitokseh muutettuu toimituksile miärättih midä myö voimmo kirjuttua omih lehtih. Karjalankielizile lehtile Oma Mua da Vienan Karjala se tehtävvy on moine: "sanella rahvahile Karjalan tazavallan da Ven'an Federatsien poliittizes, ekonomizes, sotsializes da kul'tuurin elaijas, kirjuttua Karjalan tazavallan piämiehen, valdivovallan herroin ruavos, sanella suomelas-ugrilazien rahvahien nygytilas da kehitykses."

Nygöi meil pidäy pyzyö nämis aihielois ylen vagavah. Joga kolme kuudu myö rubiemmo kirjuttamah selostuksii Kanzallizen poliitiekkan ministerstvah (sie on nygöi oma ozasto, kudai valvou mejjän ruaduo, da ministran Lana Migu-

novan sijahine - Aleksandr Ribakov, kudai pidäy mejjän dieloloi silmä) midä myö painoimmo omis lehtis, mih nähte kirjutimmo. Ku valdivo andau meile dengua, elättäy meidy, se tahtou varmah tiediä, midä myö ruammo nämmih dengoih.

Vuvves 2014 algajen Oma Mua da Vienan Karjala yhtytäh. Ilmah joga nedälii piäzöy yhtenäine 12-sivuhine lehti. Allus algajen se roihes endizel nimel - Oma Mua. Tuliekse pidäy duumaija, muuttuago sen nimi vai jättiä endizelleh. Se oli Karjalan Rahvahan Liiton da toimituksien kehoitus, ku opimmo luoittua karjalazien harvenijoi riädylöi, opimmo piästä yksih mielih da ruadoloih.

Semmite mejjän mieles yksi 12-sivuhine lehti rodieu äijjä pädevembi endizii karjalankielizii. Piemmö, tiettäväine, varavostu, ku mejjän lugijoin keskes on tämän yhtehizen lehten kannattajua da vastustajua. Da uvven suuremban lehten hindugi roihes vähästy suurembaine. Yksi kai uskommo, ku aijan aloh rahvas ellendetäh, ku tämän piätös oli oikei.

Jukka Akimovin teos osoittaa, mihin karjalan kieli taipuu

Ivan (Jukka) Akimov on antanut Karjalan Sivistysseuran livviksi kirjoittamansa historiikin seuralle lahjaksi vuonna 2006 vietetyissä 100-vuotisjuhlissa.

Kirjan otsikossa tiivistyy teoksen pääajatus - karjalaisten heikko ja uhanalainen asema, joka sata vuotta sitten tarvitsi, ja tarvitsee edelleenkin, oman kielensä ja identiteettinsä puolustajaa. Lukija voi tutustua KSS:n tärkeimpiin historian vaiheisiin ja kehitykseen, ja samalla karjalaisten ristiriitaiseen asemaan ”kahden kulttuurimaailman välisen rajan pinnalla” (s. 101) elävänä kansana.

Akimovin teoksessa näkyy yhtä aikaa kolme koko tekstin läpi kulkevaa päälinjaa. Kirjoittaja paneutuu Karjalan Sivistysseuran historiaan - erityisen tarkasti perustamistapahtumiin ja -vaiheisiin, jotka ovat olleet ratkaisevia koko sen vuosisadan pituisen työnsä kannalta. Vuosien 1922-1946 tapahtumista hän kertoo vauhdikkaasti ja ytimekkäästi. Noina vuosina tapahtuu KSS:n nykyisinkin pätevien toimintaperiaatteiden vaikiintuminen. Pääasiaksi nousee sivistyksen ja kulttuurin vaaliminen. Lopuksi kirjoittaja siirtyy ”perestroikan” aikakauden ja nykytilanteeseen.

Toiseksi historiikin tekijä korostaa seuran julkaisemien lehtien merkitystä seuran toiminnassa karjalaisten hyväksi. Erityisesti Iivo Härkösen työ ja kirjoitukset nostetaan kirjassa ansaitsemalleen paalille. Eitellessään seuran julkaisuhistoriaa Jukka Akimov kehottaa 2000-luvun karjalankielisiä toimittajia ottamaan neuvoksi KSS:n lehtien toimintatavat ja -periaatteet (s. 109).

Kolmanneksi Jukka Akimov asettaa karjalaisten aseman historialliseen jatku-

moon vertailemalla sadan vuoden takaista karjalaisten tilannetta kansan nykytilanteeseen. Lukija löytää monta Jukan nostamaa yhtymäkohtaa ja yhtäläisyyttä tsaarin Venäjän, Neuvostoliiton ja Vladimir Putinin Venäjän harjoittaman suurvaltapolitiikan välillä.

Kirjoittaja kritisoi jyrkästi näille kolmelle valtajärjestelmälle ominaisia piirteitä, joita ovat mm. Karjalan kansan venäläistämispolitiikan jatkuvat painotukset, kansalle annettujen lupauksen pettäminen sekä karjalankielisen opetuksen ja sivistyksen epäminen (esim. s. 117-122).

Historiikissa Akimov ottaa kantaa ”Karjala-kysymykseen” eli pohtii sen historiallisia juuria ja vuosisadan aikana tapahtuneita muutoksia sekä esittää oman näkemyksensä Karjala-kysymyksestä nykypäivinä Suomessa ja Karjalan tasavallassa.

Akimovin mukaan Suomessa karjalaisuus ja suomalaisuus elävät toisiaan rikkastuttavassa vuorovaikutuksessa ja karjalaisuutta tuetaan erilaisten järjestöjen, kuten Karjalan Sivistysseuran sekä valtiollan toimesta, kun taas Karjalan tasavallassa satojen vuosien Venäjän suurvallan alla elämisen jälkeen kysymys on koko karjalaisen kansan olemassaolosta ja karjalaisuuden hengen elvyttämisestä (s. 217-219).

Kirjan ehdottomana ansiona on sen huolellisesti vaalittu kieli. Livviksi kirjoitettu historiikki selkeästi näyttää karjalan kielen taipuvan myös tutkimuskieleksi ja siten kannustaa muita karjalaisia kirjoittamaan enemmän omalla äidinkielellään.

Jukka Akimovin kirjan sivuilta huokuu syvä kunnioitus Karjalan Sivistysseuran aatetta ja toimintaa kohtaan sekä aito huoli karjalaisten kulttuurista, kielestä ja identiteetistä rajan molemmin puolin.

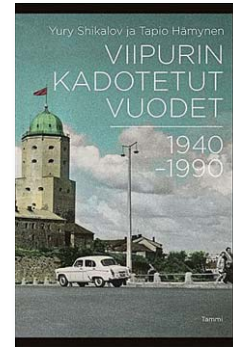
EILA STEPANOVA

Ivan A. Akimov
Karjalan Sivistysseuru: 100 vuotta karjalaisten rahvahan puolustajannu,

254 sivua

Karjalan Sivistysseuraw 2013
KSS-hinta 20 euroa

Kuin sukellus tuntemattomien vesien salaisuuksiin

Vuoden 1939 alussa Suomen karjalaisessa kaupungissa, Viipurissa, oli noin 83 000 asukasta. Tapio Hämynen kirjoittaa, että vuosi vaihtui iloisissa merkeissä. Kaupunkilaiset juhlivat uutta

vuotta kaupungin, varuskunnan ja suojeluskuntapiirin järjestämässä juhlassa Torkkeli Knuutinpojan torilla.

Soihdut kirkastivat talven pimeyttä ja valonheittimet valaisivat upeaa linnaa. Viipurin radion välittämä tilaisuus päättyi Maamme-lauluun ja näyttävään ilotulitukseen.

Torilla parveili noin 10 000 ihmistä. Kuinkahan moni juhlijoista osasi edes aavistaa, että iloiselle elämälle tulisi pian loppu, ja luvassa olisi hieman toisenlaisia pamahduksia kuin uuden vuoden räiskintä. Jo seuraavan lokakuun puolivälissä alkaisivat valtavat evakuoinnit.

Ensimmäisessä vaiheessa noin 50 000 viipurilaista siirtyi pois junilla kohti Hämettä, Kärkölä, Hollolan ja Nastolan kuntiin.

Kun talvisota syttyi 30. marraskuuta, tuli jo kiire jättää kaupunki. Ensimmäisenä sotapäivänä Viipurista lähti länteen noin 15 000 asukasta.

Kirjan toisessa luvussa Yury Shikalov kertoo, kuinka sotamies Kornijenko ilmaisi kaupungin muutoksen 13. maaliskuuta 1940 Punaisen lähteen torilla: ”Nimitän Viipurin neuvostoliittolaiseksi.” Vanhasta suomalaisesta kaupungista oli tullut nuori neuvostoliittolainen kaupunki. Vain yhden vuoden aikana kaupunkiin onnistuttiin asuttamaan peräti

38 000 uutta ihmistä muualta Neuvostoliitosta.

Kuten tiedämme, ei kaikki suinkaan niin helposti käynyt. Pikavauhtia kaupunkiin muuttaneet uudisasukkaat joutuivat pian palaamaan takaisin itään päin. Suomalaiset puolestaan olivat jo ehtineet luulla, että kaupunki oli menetty ikiajoiksi, mutta elokuun lopussa vuonna 1941 se saatiin takaisin.

Marraskuussa 1941 kaupungissa asui jälleen 8 000 suomalaista. Myös muissa karjalaisissa kaupungeissa, kuten Sortavalassa ja Käkisalmissa alettiin kunnostaa paikkoja ja rakentaa uutta tulevaisuutta. Lopulta Karjalasta oli kuitenkin luovuttava. Suuret poliittiset johtajat Winston Churchill ja Josif Stalin sopivat Teheranin konferenssissa 28.11.–1.12.1943 Viipurin ja muiden Suomen karjalaisten alueiden kohtalon.

Hämynen ja Shikalovin tietoteos sisältää tiukkaa asiaa. Se ei ole välttämättä kevyttä eikä helppoa luettavaa, mutta kovin kiinnostavaa tietoa se tarjoaa. Se kertoo, kuinka pian uudet asukkaat saapuivat Viipuriin suomalaisten poistumisen jälkeen. Se kertoo myös, mihin kaikkeen sodanjälkeinen nopea muutos antoi mahdollisuuden.

Vaikka Neuvostoliiton viranomaiset yrittivät jollakin tapaa hallita muutosta, tapahtui paljon hallitsematonta. Voitte arvata, miten hanakasti tulijat kävivät käsiksi sodan jäljiltä ehyiksi jääneisiin asuntoihin ja niiden irtaimistoon. Kaupunkiin jäi myös kouluja ja muita kulttuurilaitoksia sekä tehtaita, joita ei suinkaan ehditty tyhjentää kaikesta. Sotasaaliiksi jäi paljon kaikenlaista.

Teoksen yli nelisivuinen lähdeluettelo paljastaa, miten perusteellisesti kirjoittajat ovat perehtyneet Viipuria koskevaan aineistoon. Suomalaisille teksti tarjoaa erittäin paljon uutta tietoa kirjan otsikon mukaisista kadotetuista vuosista 1940–1990. Lukijalla ei tarvitse olla omia juuria tai muuta henkilökohtaista innostusta kaupunkiin kiinnostuakseen tiedosta syvästi. Kiinnostavuutta lisää teoksen runsas kuvitus ja siihen liittyvä kuvien

tiedemiesmäisen tarkka tekstitys.

Yury Shikalovin Viipurissa ja sen lähialueella tekemät haastattelut kesällä 2012 lisäävät inhimillistä näkökulmaa erilaisiin arkistojen tietolähteisiin. Esimerkiksi vuonna 1949 syntyneen Valerin tarina avaa asioita erinomaisella tavalla.

Valerin isoisä tuli perheineen kaupunkiin Vologdan alueelta välirauhan aikana. Jatkosodan ajaksi perhe joutui evakkoon Uralille. Evakosta he palasivat kaupunkiin vuonna 1945. Perhe sai asunnon Verkotniemellä sijainneesta kaksikerroksisesta parakista. Valeri ei vielä tänäkään päivänä tiedä, että hänen kotikulmillaan oli aiemmin sijainnut Viipurin Saha Oy:n tehdasalue.

Valeri kastettiin Preobrazenskin tuomiokirkossa, Raatihuoneentorilla vuonna 1949. Myöhemmin hänen isoisänsä siunattiin haudan lepoon samassa kirkossa. Valerin isä työskenteli viilaajana Viipurin telakalla. Perhe sai uuden asunnon yhteisasunnosta eli kommunalkasta Karjalankadun ja Koulukadun kulmasta. Se oli entinen kansakoulu, joka oli rakennettu vuonna 1868. Kotitalon kummalliset huoneet hämmästyttivät pientä lasta kovasti.

Eräs Valerin toveri asui jopa Viipurin linnassa, missä pojankoltiaisten oli erittäin mielenkiintoista tutkia paikkoja. Aikuistuttuaan mies seurasi isänsä jälkiä ja meni telakalle töihin. Myöhemmin hän joutui armeijaan ja lähti sen jälkeen opiskelemaan Leningradiin.

Valerin muistikuvan mukaan Viipuri oli siisti kaupunki 1950-luvulla. Kirja kuvailee kuitenkin paljon päinvastaista. Saniteettijärjestelmät eivät toimineet ja likavedet heitettiin ikkunoista suoraan kadulle. Löyhkä oli talven jäljiltä kuvottava.

Kaupunkiin pesiytyi paljon onnekkaita rikollisuuttakin. Me, jotka aloimme tehdä matkoja kotiseuduille Karjalaan vuoden 1990 jälkeen, olemme törmänneet tien varrella hanakoihin, mutta luvattomiin kauppiaisiin. Muistamme nuoret, kärkkäät miehet, joiden

takakonttimyymälästä löytyi jos jonkinlaista ostettavaa samppanjasta votkaan ja tupakkaan.

Kirjan lopussa lukija pääsee tutustumaan lähemmin myös näiden trokareiden taustoihin ja jännittävään elämään.

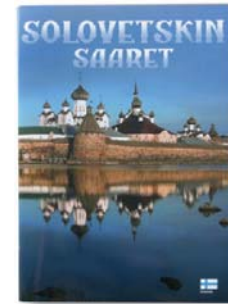
AILA-LIISA LAURILA

Viipurin kadotetut vuodet 1940–1990, 241 sivua

Yury Shikalov ja Tapio Hämynen Tammi 2013

Hinta noin 30 euroa

Nautiskelumatkalle Solovetskiin

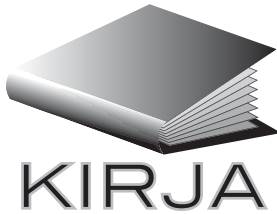
Jos on henkeäsalpaavaa matkustaa Vienanmerellä ja nähdä Solovetskin saaristo, on sitä myös Solovetskin saaret -teoksen kuvien selailu. Upeat otokset sa-

teenkaarineen, sumuineen ja kirkkaine päivänpaisteineen ovat suorastaan lumoaavaa katselunautintoa!

Venäläistekijöiden ”matkaopas” poikkeaa aika tavalla perinteisistä oppaista. Se tuntuu jopa kirjalta, jota katselee mielikseen, vaikka ei edes olisi aikeissa lähteä vaivalloiselle matkalle kauas pohjoiseen. Kuvia on kerätty peräti paristakymmenestä lähteestä, valokuvaajilta, munkeilta ja arkistoista.

Kirjaa myydään Solovetskin kaupassa ja nyt myös Karjalan Sivistysseuran kirjamyymälässä.

Solovetskin saaret on ennen muuta kuvateos, mutta tekstiäkin on tarjolla luettavaksi. Heti alkukirjoituksessa arkikimandriitta Porfiri muistuttaa, että Solovetskiin saapuvia ei nimitetä turisteiksi vaan pyhiinvaeltajiksi. Solovetskissa käyneet voinevat vahvistaa, että siellä mieli ja sydän täyttyvät jollakin uudella, ennen tuntemattomalla tunteella. Kipinä sydäimestä ei sammu, vaan retkel-

le haluaa lähteä vielä uudestaan, kuten luostarinjohtaja kirjoittaa.

Teos avaa luostarin historiaa ja arkkitehtuuria sen verran, mitä keskimääräinen turisti kaipaa. Pakkotyöleireille on omistettu vain muutama kappale. Se on todella vähän, mutta voinee myönteisellä mielellä todeta, että 1920–1930-lukujen vaihetta ei sentään ole unohdettu kokonaan pois. Onhan alueella säilynytkin muutama vuosina 1927–1928 rakennettu leiriparaki, joista yhdessä on esillä leirin historiasta kertova näyttely.

Synkästä vaiheesta kertovassa osuudessa on viereisellä sivulla valtava kuva piikkilangasta. Lukija katselee todennäköisesti mieluummin joitakin aivan muita sivuja ja kuvia. A4-kokoisena teoksena eli siis tavallisia matkaoppaita paljon suurempikokoisena ja kiiltäväpaperisena sen muoto mahdollistaa valokuvien erittäin näyttävän painatuksen.

Arkkimandriitan esipuheen jälkeen on aukeaman kokoinen kartta, josta saa käsityksen saariston retkeilymahdollisuuksista. Kovin yksityiskohtaista turistiopastusta teos ei kuitenkaan anna. Aikataulut, palveluvaihtoehdot ja muu sellainen tieto on hankittava muista lähteistä.

AILA-LIISA LAURILA

Solovetskin saaret: kuvallinen matkaopas, 68 sivua

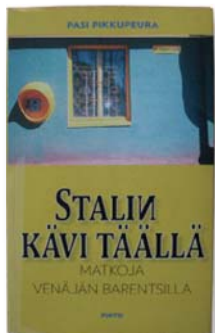
O. Volkov, suomennos

M. Koivestoinen

Pietari 2010

KSS-hinta 20 euroa

Seikkailijana Venäjän maalla

Rovaniemeläinen Pasi Pikkupeura on toimittaja ja kirjailija, joka on tehnyt lukemattomia matkoja Venäjälle 25 vuoden aikana. Hän on ollut ilmeisen kiinnostunut sel-
laisesta, mitä mo-

ni suomalainen suorastaan vieroksuu. Hän on vaivojaan säästämättä kolunnut ympäri Karjalan maata ja kauempanakin Venäjällä.

Stalin kävi täällä -kokoomateoksen kirjoituksia lukiessa välillä käyvät mielessä Rosa Lixsomin tekstit. Tapahtumat vaikuttavat silloin tällöin yhtä absurdeilta, joskaan Pikkupeuran tarinat eivät ole yhtä kaunokirjallisia kuin Lixsomin. Pikkupeuran tekstit ovat journalistisia tuotteita, joita on julkaistu eri medioissa lähinnä Pohjois-Suomessa, esimerkiksi kulttuurilehti Kaltiossa.

Pikkupeura kulkee kaikissa mahdollisissa paikoissa, mihin vain sattuu joutumaan, avoimin silmin ja korvin. Hän kuvaa, kommentoi ja tulkitsee näkemänsä. Koska teos on kokoelma eri vuosina kirjoitettuja tekstejä, ovat monet tiedot jo vanhentuneita. Se kieltämättä häiritsee lukukokemusta.

Jos osaa karsia kaiken vanhentuneen ja virheellisen pois, on kirja vallan mainio matkaopas ja apuväline ainakin mahdollisten omien Venäjälle suuntautuvien matkojen suunnitteluun. Matkalle on mahdollista lähteä kirjoittajan jalanjäljissä ja todeta itse, mikä on muuttunut esimerkiksi sitten vuoden 1999. Pikkupeura on kirjoittanut vuonna 1999 tarinan otsikolla ”Muuttuuko Venäjällä ikinä mikään?”.

Tekstissä kirjoittaja kertoo käyneensä Petroskoissa kuuden vuoden tauon jälkeen. Hän havaitsee tiettyjä muutoksia ja kehitystä tapahtuneen. Me, kaupungissa jopa tänä vuonna käyneet voimme todeta, että Petroskoi elää ja kehittyä koko ajan. Juuri tällaiset osuudet kirjassa tuntuvat jotenkin turhilta lukea, mutta toisaalta ne antavat perspektiiviä ja vertailukohtaa omaan kokemukseen.

On tavallaan mukava, että kirja ikuis-
taa myös kirjoittajan vierailun Santra Remsujevan luona Vuokkiniemessä.

Teoksen nimen mukaisesti Stalinista-
kin puhutaan. Julmasta diktaattorista
kertoo paitsi nimiluku ”Stalin kävi tääl-
lä” myös osuus, joka on otsikoitu ”Valkea
meri, musta historia”. Runsaat lähdeviit-
teet antavat lukijalle mahdollisuuden tar-
kistaa, mistä kirjoittaja on historiaa kos-
kevat tietonsa ammentanut.

AILA-LIISA LAURILA

Stalin kävi täällä, matkoja Venäjän

Barentsilla, 200 sivua.

Pasi Pikkupeura

Puntsi-Kustannus 2012

KSS-hinta 15 euroa

Balakirev tarinoi elämästä Stuanun kylässä

Sukellusveneen kapteeni ja ansioitunut kansalainen Nikolai Balakirev on tuttu mies kaikille Tverin Karjalan ystäville. Hän on koonnut yhteen mielenkiintoisen tarinakokonaisuuden stuanulaista elämänmenoa teoksessaan Stuanovoino. Kirjoittajan kotikylä Stuanu kuuluu Lihoslavl'n piiriin.

Teoksen kieli on tverinkarjalaa, jota esimerkiksi livvin taitajat voivat lukea melkein kuin omaa kieltään. Jotkin ilmaisut ja sanat ovat haasteellisen vaikeita, ja jos ei halua olla koko aikaa sanakirja kädessään, on paras ohittaa oudoimmat ilmaisut suosiolla ja ymmärtää suuri kokonaisuus eli tarina.

Teos antaa myös mahdollisuuden bongata livvin ja tverin karjalan eroja. Esimerkiksi aikailmaisuus aamulla saa livvissä muodon huondeksel ja tverissä huomneksella. Itsestä käytetään ilmaisuja miula ja milma, jotka kuuluvat ennemminkin vianalaiseen kuin aunuksalaiseen puheenparteen. Eroja löytyy itse asiassa erittäin paljon.

Teosta elävöittävät lyijykynäpiirroksot, joissa nähdään muiden muassa taloja, kirkkoja, astioita, asuja ja muuta tverinkarjalaiseen perinteeseen kuuluvaa. Koko teos on aivan loistava kulttuuriteko, joka tallentaa kieltä, tapoja, perinteitä ja historiaa. Huumorikin kukkii.

Nykypäivän elämän kuvauksia kaipaavalle teos saattaa olla hieman raskasta kahlattavaa.

AILA-LIISA LAURILA

Stuanovoino, 208 sivua

Nikolai Balakirev

Tver 2012

KSS-hinta 15 euroa

Volkov puolustaa karjalan kieltä

Aleksandr Volkov tunnetaan hyvin Karjalan tasavallan kansallisen kirjallisuuden harrastajien keskuudessa kynäilijänä ja kirjailijana sekä karjalaiskulttuurin ja -kielen ke-

hityksen aktiivisena tukijana.

Vuonna 1997 julkaistiin karjalan kielellä hänen ensimmäinen teoksensa *Pieni D'essoilu*, joka sisältää ainutlaatuisia runoja hänen kotikylästään Essoilasta. Lisäksi mukana on venäläisrunoilijoiden teosten karjalannoksia.

Viime keväänä Volkov lähetti Karjalan Heimon päätoimittajalle uusimman teoksensa *Kieli meijän*. Se on monistemainen kokoelma hänen kirjoituksiaan ”20-vuotisesta kielenpuolustustyöstä”, kuten hän kirjoittaa saatesanoissa. Kokonaisuus koostuu yhteensä 107 artikkelista.

Esipuhe on venäjäksi, muu pääosin livvin kielellä. Kuvassa hän poseeraa Neuvostoliiton hallinnon myöntämiä kunniamerkkejä rintapielet täynnä riippuen. Aleksandr Volkov on Venäjän kirjailijaliiton jäsen ja hän on johtanut Karjalaine sana -kirjailijayhdistystä eli on erittäin ansioitunut kansalainen.

Kirjanen on mielenkiintoinen sekoius sanataidetta ja asiaproosaa. Samojen kansion väliin mahtuvat niin Volkovin runoriimit kuin lehtijutut, joissa vaaditaan oikeutta karjalan kielelle. Kun aikaperspektiivi kattaa 20 vuotta, voi lukija hahmottaa kehityksen kulkua tuona aikana Karjalan tasavallassa.

Monet kommentit ja arviot ovat ikämiehen näkökulmasta esitettyjä. Nuori polvi voi nykyään ajatella asioista ehkä jo toisin. Tekstit ovat erityisen antoisaa luettava livvin kieltä taitaville, koska ne tarjoavat kieliruiskeen lisäksi kiinnostavan luotauksen kulttuuripolitiikkaan ja muuhunkin poliittiseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan Karjalassa.

AILA-LIISA LAURILA

*Kieli meijän, 120 sivua
Aleksanteri Volkov
Petroskoi 2012*

Kizavirzi – ainutkertainen teos karjalaisesta kanteleperinteestä

Nyt on ilmestynyt todella tärkeä kantelekirja. Kolmen tutkijan julkaisema isokokoinen, yli kolmesataasivuinen *Kizavirzi* avaa uudenlaisen näkymän karjalaisesta kanteleensoittoon, joka on yksi Euroopan merkittävimmistä ja merkillisimmistä vanhakantaisista soitinmusiikeista. Kalevalan lukijat ovat kaikkina aikoina ihmetelleet, minkälaista oli se Väinämöisen soitto, joka sai luomakunnan järkkymään, ihmiset ja eläimet lumoutumaan ja ilon kyneleet vuolaana virtaamaan. Nyt on mahdollisuus löytää kysymyksiin vastauksia.

Kaiken taustalla ovat 26-vuotiaan kansanmusiikin tutkija A. O. Väisäsen kahtena kesänä 1916 ja 1917 Laatokan Karjalaan tekemät tallennusmatkat. Niiden tuloksena hän julkaisi vuonna 1928 teoksen *Kantele- ja jouhikkosävelmiä*. Se oli eurooppalaisen kansanmusiikin tutkimuksen merkiteoksia. Harvat ovat tulleet ajatelleeksi, että teos on rujo: kustantaja oli vaatinut Väisäsen julkaisemaan nuotit suppeina ja vaikeaselkoisina. Alkuperäiset käsikirjoitukset odottivat arkistossa löytäjänsä.

Arja Kastisen suurtyö on ollut käsikirjoitusten kriittinen tutkiminen ja musiitinpanojen julkaiseminen aivan uuden muotoisina. Kastinen on itse syvälinen karjalaisen kanteleperinteen tulkitsija ja kehittäjä, jonka konsertit ovat ainutlaatuisia elämysmatkoja tämän perinteen musiikilliseen olemukseen. Hän halusi, että palaisimme alkulähteille, ja teki aloitteen uudesta teoksesta. Hänen uudet tulkintansa alkuperäiskäsikirjoituksista nostavat havainnollisesti näkyviin kantelemusiikin alkuperäisen rakenteen, muuntelun ja estetiikan. Nuotteja osaamatonkin saa käsityksen musiikista. Soittajat musiikin alkuperäinen luonne vie väkisin mennessään. Eikä inspiroa-

tion lähteistä ole puutetta: teokseen on tallennettu 33 soittajalta lähes kaksisataa musiikkiesitystä.

Teoksen alussa on Anna-Liisa Tenhusen tutkimus käsikirjoitusten soittajista. Tenhunen jatkaa intohimoista työtään kanteleensoittajien elämän kertojana. Hän on löytänyt hämmästyttävän määrän uusia lähteitä ja lukijalle piiryy yksityiskohtainen, hieno henkilökuva merkillisen perinteen säilyttäjästä, taiteilijoista. Soittajien kotipitäjiä ovat Tuupovaara, Kitee, Suojärvi, Suistamo, Korpiselkä, Impilahti ja Vitele. Monet muusikot ovat karjalaisen kulttuurihistorian ydintä: Jaakko Kulju, Fedja Hoppo, Vanja Tallas, Antero Vornanen, Jaakko Lonkainen, Teppana Jänis, Iivana Mišukka, Timo Lipitsä, Iivana Härkönen, Iivana Shemeikka, Iivana Bogdanoff ja monet muut. Ennen julkaisemattomat valokuvat ovat teoksen aarteita.

Rauno Nieminen on museosoittamiehemme ansioitunein tutkija. Kun hänellä kertaa on ottanut tehtäväkseen kuvata 23 museosta löytyvää kanteletta, joista suurin osa on em. soittajien soitimia, on tulos odottamattoman antoisaa. Nykyaikainen valokuvaus tuo esiin kanteleitten pieniä yksityiskohtia, jotka kerankin tekevät niistä katsojan silmissä puutyön mestariteoksia, jopa taideteoksia. Piirteiden analyysi on oiva lisä kiehtovassa vaiheessa olevalle kanteletutkimukselle: viime vuosina voimistuneen tutkimuksen ansiosta tiedämme soittimesta enemmän kuin koskaan ennen.

Uusi teos kuuluu jokaisen karjalaisesta kulttuurista, kanteleesta ja suomalais-karjalaisen musiikin historiasta kiinnostuneen yö- ja työpöydälle. Sen on kustantanut Arja Kastisen Temps Oy ja yksinkertaisinta lie-nee tilata se yhtiön internetsivuilta osoitteesta www.temps.fi. Samalla kannattaa tutustua yhtiön muuhun, yhtä kiintoisaan julkaisutoimintaan.

HEIKKI LAITINEN

*Arja Kastinen, Rauno Nieminen ja Anna-Liisa Tenhunen:
Kizavirzi, karjalaisesta kanteleperinteestä 1900-luvun alussa, 319 sivua
Temps Oy, Pöytyä 2013
Hinta 34 euroa*

Oskarin ja Jennyn suvut

Viime vuosina on puhuttu paljon pakolaisuudesta ja maahanmuuttajista. On mietitty, miten heidän sopeutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan voidaan tukea. On keskusteltu pakolaisuuden ja maahan muuttamisen ongelmista ja niihin liittyvistä ennakko-oletuksista.

Aika oli toinen, kun Suomeen saapui 1920-luvun vaihteessa tuhansittain pakolaisia Vienan Karjalasta. Heitä ajoivat pois kotoaan sodat ja epävakaa tilanne

sekä osin niistä johtuva nälkä ja elintason kurjistuminen. Vaikka kielimuurit olivat heillä matalampia kuin nykyisillä pakolaisilla ja maahanmuuttajilla, kohtasivat he samankaltaisia karikoita kotiutumisessaan.

Kymmenet pakolaiset löysivät uuden kotipaikan Kouvatsalta. Heidän joukossaan olivat myös isovanhempani Oskari ja Helena eli ”Jenny” Tuomi Uhtualta.

Oskarin ja Jennyn alkutaivalta uudessa maassa helpotti, että Kouvatsa oli entuudestaan tuttu ja siellä asui jo aiemmin Uhtualta tulleita sukulaisia. Juuri sen vuoksi he valitsivatkin paikan.

Oskari oli käynyt Satakunnassa ”sumptsassa” eli laukkukauppiaana sukulaisensa Vaseli Tyynelän kanssa. Toisen sukulainen, Vasili Kytömaa, oli perustanut kaupan Kouvatsan Jalonojalle jo noin vuonna 1905.

kohtasivat Kauvatsalla

Oskari (Iosif Gerasimovits Grigorjev) ja Jenny (Helena Feodorintytär Riikonen ent. Korniloff) lähtivät pakomatkalta Suomeen 1920-luvun vaihteessa. Matkaan lähtivät myös Oskarin vanhemmat Gerasim Prakopjev Grigorjev ja Ksenija Stepanovna (ent. Popova) sekä veljet Joann, Nikifor ja Konstanti. Yksi veljistä jäi Uhtualle.

Myös Jennyn vanhemmat Martta Vasilintytär (ent. Mullijeff) ja Feodor Roo-

Sukutapaamiseen osallistuneet koontuivat yhteiskuvaan.

penpoika Riikonen sekä sisarukset Antti, Iro, Risto, Maria ja Veera lähtivät Suomeen. Osa tuli samaa matkaa, osa omaa reittiään. Jenny ja Oskari perheineen sekä Oskarin vanhemmat asettuivat Kauvatsalle. Muut Oskarin veljet lähtivät oletettavasti pohjoiseen ja Kainuuseen. Myös Jennyn suku siirtyi pääosin pohjoiseen Oulun seudulle. Jennyn isä kuitenkin menehtyi jo pakomatalla.

Alkuvaiheessa sisarukset pitivät yhteyttä toisiinsa. Useimmilla Vienan Karjalan pakolaisilla oli unelmana palata takaisin kotiin heti, kun tilanne rauhoittuisi. Sinne Oskarin veljetkin palasivat 1920-luvun lopulla tai 1930-luvulla, eikä heistä sen jälkeen ole saatu tietoa.

Meillä jälkipolvilla on ollut mahdollisuus toteuttaa pala isovanhempiemme haaveesta ja käydä Uhtualta useain kertaan. Mieleenpainuvien oli ensimmäinen matka, jolloin kolme Jennyn ja Oskarin lasta, Paavo, Leo ja Hillevi muistelivat vanhempiensa kuvauksia ja tarinoita Uhtualta.

Myöhemmillä matkoilla palasia on kertynyt aina lisää, ja kertomuksesta tullut entistä kiehtovampi. Niiltä matkoilta kumpusi halu saada tietää enemmän suvun vaiheista ja kohtaloista sekä tutustua entistä laajemmin sukulaisiin. Suurena apuna tiedonpalasten keräämisessä ja kokonaiskuvan hahmottamisessa on ollut Tapio Kytömaa, Vasili Kytömaan tyttärenpoika.

Toukokuun 25. päivänä tänä vuonna järjestimme vihdoinkin ensimmäisen yhteisen sukutapaamisen Jennyn ja Oskarin ja heidän sisarustensa jälkipolville. Paikalla meitä oli 60 neljää eri sukupolvea. Kauvatsan seuratalo oli mitä mainioin paikka tutustua toisiin, katsella valokuvia, kuunnella tarinoita ja koota muistikuvia.

Kaikkia Jennyn ja Oskarin sisarusten jälkeläisiä kutsu ei vielä tavoittanut. Siksi yhtä tärkeää kuin tutkia esi-isiemme jälkiä on koota sukupuuta nykypäivään. Tämän työn päätimme aloittaa. Sovimme myös seuraavasta kokoontumisesta Kauvatsalla kahden vuoden kuluttua.

TAINA TUOMI

N:o 9-10 152

KULTTUURIHISTORIALLINEN MUSTOMERKKI
JÄRMESEN ÄITÄ

VÄRÄHYÖNTÄ JÄRMESEN (SÄKINEN) PIIRPIIRISTÄ
SÄILYNYT ÄITÄ ELIAS LÖNNROT ASUI SEN OMISTAJAN
LUONA 1836

Vataset kävivät etsimässä heimolaisiaan

Kostamus, yksi Vienan Karjalan tärkeimmistä runokylistä tunnettiin aiemmin Vatasistaan, Ruhasistaan ja Pöksyistä. Päätimme lähteä joukolla tapaamaan rajan takana vielä asuvia sukulaisiamme.

Starttaamme aamuvuorilla Jyväskylästä perjantaina 9. elokuuta ja noukimme Karjalaan mieliviä matkalaisia kyytiin pitkin matkaa Vartiuksen raja-asetalle saakka.

Vuokkiniemi

Saavuimme ensimmäiseen etappiimme Vuokkiniemeen, jonka Elias Lönnrot totesi aikoinaan olevan Vienan Karjalan tärkein pitäjä. Nyt kylässä on asukkaita noin viisisataa ja heistä eläkeläisiä neljännes.

Kuten muuallakin Karjalan tasavallassa, Vuokkiniemen paras nähtävyys on kylä itse. Kiireetön ja yksinkertainen elämä kertoo, millaista vienankarjalaisuus on. Kylänraitti on hiljainen, mutta

se on kuitenkin täynnä elämää. Kaupan ovi avautuu tasaiseen tahtiin.

Miehet kerjäävät kolikoita ja koirat juoksentelevat ympäriinsä kenenkään sen kummemmin sitä ihmettelemättä. Vuokkiniemi on Vienan Karjalan karjalainen kylä, sillä lähes kaikki sen asukkaat puhuvat karjalaa. Vierailemme Olga Remsun luona ja Lipkinin perheessä sekä tutustumme kylän raittiin sen veran, mitä sateiseksi kääntyneellä ilmalla pystymme.

Venejärvi

Kääntyessämme Venejärvelle vieäälle tielle ensikertalaisetkin alkavat vakuuttua Venejärven ainutlaatuisesta kauneudesta. Tie kulkee korkealla kannaksella järvi paikoitellen molemmilla puolilla välkehtien. Kahdentoista kilometrin verkkaisen ajelun jälkeen aukeaa eteen Venejärven kylämaisema yhtä ainutlaatuisena kuin aina. Kylän kauneus perustuu sijaintiin Venejärven idyllisessä rantamaisemassa.

Jamasen aitta on Kalevalassa ainoa rakennus, joka voidaan yhdistää Elias Lönnrotiin. Valentina Saburova (vas.) juttelee talossa asuvan Vatasen mummon kanssa.

Jokainen yksityiskohta Venehjärven kylässä kertoo kiehtovaa tarinaa erämaiden elämästä.

Lesosen talo laulajistaan, tietäjistään ja karhunkaatajistaan tunnetulla Venehjärven kylällä on rakennettu vuonna 1894, jolloin I. K. Inha kierteli seudulla ikuisuuden talon ja sen ympäristön kuviinsa. Talon isäntä Santeri Lesonen tunnetaan Karjalassa ja Suomenkin puolella perinteitä arvostavana, mutta uudistusmielisenä ja neuvokkaana miehenä. Kylässä reilut viisikymmentä vuotta sitten syntynyt Santeri on myös taitava luonnonlääkettä käyttävä parantaja.

Venehjärvellä ryhmällämme on sopivasti aikaa pitää pieni esittelykierros ja tulla tutuiksi. Esittelyn perusteella toteamme väkeä olevan liikkeellä Helsingin ja Oulun väliltä, eniten ehkä kuitenkin Karjalan suunnasta.

Iltaa vietetään saunoen ja uiden sekä ainutlaatuisesta kyläidyllistä nauttien.

Tutustutaan sukulaisiin

Sisarukset Kaisa Luokkanen ja Anna Vatanen edustavat matkan ”nuoriso-osas-

Santeri Lesosen perhe ottaa vieraat lämpimästi vastaan.

toa". He kertovat viihtyneensä erinomaisesti kuunnellen kaikenikäisten ihmisten tarinoita.

– Myös Karjalassa asuvien ihmisten elämäkokemukset ovat olleet pysäyttäviä. Monilla on ollut todella rankkoja asioita elämässään, mutta he ovat selviytyneet niistä. On myös upeaa nähdä se, että vanhat kalevalaiset perinteet elävät täällä vielä voimakkaasti ihmisten todellisuudessa, eivätkä ole vain historiaa. Tuntuu koskettavalta tavata paikallisia Vatasia. Niin lähellä ja kuitenkin niin erilaisissa ympyröissä, Anna pohtii.

Molemmat toteavat, että elintaso ja tyytyväisyys eivät välttämättä kulje käsi kädessä.

– Kun katsoo perheitä, taloja ja koteja, huomio kiinnittyy siihen, miten puutteellisen näköistä siellä on. Se puhuttelee, että kuitenkin ihmiset ovat iloisia ja onnellisen oloisia, kertoo Kaisa.

Molemmilla nuoris-osaston matkustajilla syntyi kipinä lähteä mahdollisimman pian uudelle matkalle Vienan Karjalaan ja samalla tavoin kuin Karjalassa eletään: ilman kiirettä, sydän edellä.

Kalevala

Lauantaina matkalla Kalevalaan pysähdyimme Vuonnisessa jututtamassa Veera Kieleväistä sekä hänen poikaansa, taitavaa tuohitöiden tekijää Vasilia. Hänen kaimallaan, esi-isä Vasili eli Vaassila

Kieleväisellä oli merkittävä rooli Kalevalan synnyssä. Hänen kanssaan käymien keskustelujen jälkeen Elias Lönnrot sai ajatuksen koota keräämänsä runot kirjaksi. Näin syntyi Kalevala, Suomen kansallisepos. Runojen sijaan me Lönnrotin vähäiset seuraajat saamme kontteihimme tuohitöitä. Tekijälle jätetään vielä tilauksiakin paluumatkaa varten.

Taitettuumme taas patkän kuoppaista ja kivistä Vienan valtatie lähestymme Kalevalaa, joka on Vienan Karjalan alueen keskus. Kalevalassa on noin 5 000 asukasta. Kalevalan pääkatua värittävät pienet ruokakaupat, joita pistää silmään siellä täällä. Nenään kantautuu savun haju, on lauantai ja kylät ovat lämpiämässä. Elämä näyttää pysähtyneen vuosikymmenten takaiseen aikaan. On kuin kello kävisi täällä eri tahtiin.

Jamasen aitta on ainoa rakennus, joka voidaan Kalevalassa varmasti liittää Lönnrotiin hänen yöytyttyään siinä runonkeruumatkallaan. Talo säästyi aikoinaan purkutuomiolta itsepäisen Niina Vatasen kieltäytyttyä muuttamasta talosta pois. Kovapäisyydestä on joskus hyötyä: kulttuurihistoriallisesti arvokas aitta säilyi, ja niinpä siinä asuu Vatasia edelleen.

Kun menomatalla olimme pysähtyneet toteamaan, miten Kis Kis -kukulan sotamuistomerkillä tykki osoittaa länteen päin, käymme nyt katsomas-

sa juoksuautoja, joissa isämme ja papamme ovat ryömineet vapautta meille taistellessaan. Kiitollisina isiemme uhruksista laulamme Suomen pystyttämällä muistomerkillä laulun Siniristolippumme.

Joskus pitää mennä kauas, että näkee lähelle. Sukuseuramme puheenjohtaja Kyösti Vatanen aikoo lähteä kotiin päästyään ajelemaan ihan muuten vain, vaikka ei olisi asiaakaan. Ihan vain siitä ilosta, että tiet ovat niin hyvät. Tosin hän totesi kelvottomissa teissä olleen jotain hyviäkin puolia: vaimo oli matkalla ottanut useamman kerran häntä kädestä kiinni.

Ylpeä Vatasen nimestä

Tapaamme Kostamuksessa todelliseksi sukuasioiden aarreataksi osoittautuvan Valentina Vatasen. Sukututkijoiden kynät suihkivat, ja sähköpostiosoitteita vaihdetaan myöhempien yhteydenottojen varalle.

Vatanen on vanha savo-karjalainen ortodoksinimi, jota on kirjattu 1500-luvulta lähtien myös esimerkiksi Kainuussa. Nimi Vadojev, Vatanen, esiintyy vuonna 1679 sekä Latvajärvellä että Kostamuksessa. 1880-luvulta peräisin olevan kostamuslaisen perimätiedon mukaan Vataset olivat tulleet Iisalmesta. 1900-luvulla saadun muistitiedon mukaan Kostamuksen alueen asuttivat kolme Suomesta tulleutta sukua: Pöksyset, Ruhaset ja Vataset.

Valentina Vatanen kertoo neuvostoajana Petroskoissa hävenneensä nimeään ja kokeneensa jonkinasteista pelkoakin sen takia.

– Nyt kannan sitä mielelläni ja olemme lasteni kanssa ylpeitä siitä, että olemme karjalaisia.

Vatasista hitsautui matkan aikana yksi suuri perhe. Tuntui, että kenelläkään mukana olleista ei ollut enää syytä eikä tarvetta hävetä nimeään eikä sukujuuriaan. Luulenpa, että moni ensi kertaa matkalla ollut ei tiennyt lähteneensä matkalle, jolta ei ole paluuta. Moni kertoi jättäneensä sydämensä rajan takaiseen Karjalaan. Matkalaiset saivat elää todeksi tämän: joka on kerran hengittänyt Vienan Karjalan koskemattoman erämaan huikaisevaa hiljaisuutta ja kokenut siellä asuvien ihmisten aidon, sydämestä lähtevän vieraanvaraisuuden, ei voi sitä koskaan unohtaa.

TARJA LEHTOLA
Teksti ja kuvat

Uusi kirkko nousi Maasjärvelle

Maasjärven uuden kirkon luona oli kesällä kuvataulu, jossa näkyi poltettu kirkko.

Maasjärven uusi kirkko vihittiin elokuun alussa ja omistettiin Pyhittäjä Serafim Sarovilaiselle. Aiemmin kylässä ollut hirsinen kirkko ei ehtinyt toimia montaakaan vuotta, kun uintiretkeläiset sen todennäköisesti tuhopolttivat.

Eräs maasjärveläinen mies on Moskovassa töissä ja sai järjestettyä sieltä rahoit-

uksen uuteen kirkkoon. Alkuaan tässä rannassa on ollut suuri kirkko, hautausmaa on vanhaan tapaan saarella. Maasjärvellä tunnetaan legenda järveen uponneesta luostarista. Maasjärven vanha karjalaiskylä sijaitsee 25 kilometriä Petroskoista kaakkoon.

MARJUKKA PATRAKKA

Castrénin seura juhlii 200-vuotisjuhlavuotta

M. A. Castrénin seuran toiminta on keskittynyt tänä vuonna Matias Aleksanteri Castrénin 200-vuotisjuhlavuoden toteuttamiseen. Kesän teemajuhla pidettiin Tervolassa. 31. marraskuuta kello 18.00 alkaen vietetään kaikille avoin suomen kielen ja kirjallisuuden profes-

sori M. A. Castrénin 200-vuotisjuhla Helsingissä.

Juhlaesitelmän pitää Itä-Aasian kielten ja kulttuurien professori Juha Janhunen otsikolla ”M. A. Castrén tutkijana ja tutkimuksen kohteena: biobibliografista tarkastelua”. 200-vuotisjuhla järjestetään Suomen Oppihistoriallisen Seuran ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran yhteistyönä. Paikkana on SKS:n juhlasali osoitteessa Hallituskatu 1, toinen kerros.

ELDIA-projekti päättyi virallisesti

Vaikka ELDIA-kieliprojekti päättyi 31. elokuuta, ei työ ole täysin ohi. ELDIA:n kotisivuilla (www.eldia-project.org) on nähtävänä englanninkieliset tapaus-tutkimusraportit ja niiden tiivistelmät kussakin osahankkeessa tutkitulla vähemmistö- ja enemmistökielillä.

ELDIA:n kotisivuilla julkaistaan koko projektin loppuraportti, EuLaViBarbarometrityökalu ja ELDIA:n viimeinen uutiskirje. Siellä on tarjolla myös ELDIA-

DATA-tietokanta, johon on tallennettu kaikki osaprojekteissa kyselytutkimuksien ja haastatteluin kerätty aineisto.

Tietosuojalainsäädäntöä kunnioittaen tietokanta ei kuitenkaan ole internetissä vapaasti katseltavissa vaan aineisto on käytettävissä ainoastaan tieteelliseen tutkimustyöhön. Sen käyttö edellyttää käyttöluvan hakemista tietokannan vastuuryhmältä. Ohjeet luvan hakemiseen saa tietokannan julkistamisen jälkeen ELDIA:n kotisivulta.

Projektin johtaja Anneli Sarhimaa kiittää yhteistyöstä ja tuesta kaikkia, jotka osallistuivat projektin eri vaiheisiin.

Jalavan kaupalla monta syytä juhlan viettoon

Ensimmäistä kertaa valitun vuoden taivalkoskelainen -tittelin saivat Jalavan kaupan kauppiaspariskunta Airi ja Ari Jalava Taivalkosken Elomarkkinoilla syyskuun alussa.

Jalavan kauppa on omailemainen, paikkakunnan kulttuurihistoriaan ja laukkukauppiasperinteeseen pohjaava paikkakunnan erikoisuus. Lauantaina 26. lokakuuta kauppa kutsui vieraita viettämään 130-vuotisjuhlaa. Käsillä on myös sukupolvenvaihdos, kun kauppiastyö siirtyi Mikko ja Laura Jalavalle.

Jalavan vanhempi pariskunta on tehnyt suurtyön jatkaessaan kauppa jo neljännessä polvessa. Kauppakartanon tarina juontaa juurensa vuoteen 1883, jolloin Pistojärven Hirvisalmessa vuonna 1853 syntynyt Tepo Jakoleff perusti kaupan.

Toista polvea edustaa vuonna 1878 Hirvisalmessa syntynyt Nikolai ja kolmatta Taivalkoskella vuonna 1908 syntynyt Janne Jalava. Nikolai vaihtoi Jakoleff-nimen Jalavaksi. Ari syntyi vuonna 1944 ja Mikko vuonna 1981.

Karjalan Heimo kertoo myöhemmin lisää Jalavan kaupasta.

Juhlajumalanpalvelus pidettiin Uspenskin katedraalissa Helsingissä.

Kolminaisuuden kirkossa järjestetyssä tulojuhlassa Helsingissä 11. syyskuuta. Myöhemmin päivällä patriarkka vieraili Pyhittäjä Herman Alaskalaisen kirkossa Tapiolassa ja tapasi luterilaisen kirkon arkkipiispa Kari Mäkisen ekumeenisessa tilaisuudessa Espoossa.

Helsingin ja Espoon kirkot olivat täynnä seurakuntalaisia. Lapset toivottivat patriarkan tervetulleeksi Bysantin lippuja heilutellen. Patriarkka pysähtyi lasten kohdalle, ja siunasi heidät.

Pyhän Kolminaisuuden kirkossa arkkipiispa Leo piti tervehdyspuheen, ja patriarkka Bartolomeos vastasi siihen. Puheet ovat luettavissa kokonaisuudessaan kirkon sivuilta (www.ort.fi).

Patriarkka Bartolomeoksen vierailu huipentui Suomen ortodoksisen kirkon tomos-asiakirjan ja autonomian 90-vuotisjuhlaan.

Konstantinopolin ekumeeninen patriarkka Bartolomeos toimitti 12. syyskuuta Uspenskin katedraalissa Helsingissä patriarkaalisen liturgian. Jumalanpalveluksessa patriarkka Bartolomeos piti opetuspuheen, jossa hän onnitteli suomalaisia ortodokseja ja Suomen ortodoksista kirkkoa autonomian 90-vuotisjuhlasta. Patriarkka muisti opetuspuheessaan erityisesti kirkon lapsia, sillä heissä on kirkon tulevaisuus.

Patriarkka Bartolomeoksen englanninkielinen puhe on kokonaisuudessaan, kuten myös arkkipiispa Leon puhe, luettavissa ja kuunneltavissa kirkon sivuilta (www.ort.fi).

Juhlaliturgiaan oli saapunut kirkkoherroja, piispoja, sisaria ja seurakuntien työntekijöitä perheineen sekä seurakuntalaisia maamme kaikista hiippakunnista yhteensä noin viisisataa henkilöä. Liturgia kesti runsaat neljä tuntia. Katedraali täyttyi ääriään myöten.

Illalla pidetty autonomian 90-vuotisjuhlakonsertti ja patriarkan juhlavastanotto täyttivät aurinkoisen ja lämpimän syyskesäisen juhlapäivän päätteeksi katedraalin toistamiseen.

Presidentti Sauli Niinistö tapasi Konstantinopolin ekumeenisen patriarkan Bartolomeoksen perjantaina 13. syyskuuta Mäntyniemessä.

KARI KEMPPINEN
Teksti ja kuvat

Suomen ortodoksisen kirkon autonomialla täyttyi 90 vuotta

••• Suomen ortodoksinen kirkko sai itsenäisen aseman Ekumeenisen patriarkaatin yhteydessä vuonna 1923. Viron ortodoksinen kirkko sai vastaavanlaisen autonomisen aseman samaan aikaan.

Suomen ortodoksisen kirkon korkein piispa on Konstantinopolin ekumeeninen patriarkka Bartolomeos, joka saapui Suomeen keskiviikkona 11. syyskuuta juhlistamaan kirkon merkkivuotta. Bartolomeos on Turkin kansalainen ja Konstantinopolin patriarkaatti sijaitsee Istanbulissa.

Ortodoksisessa kirkossa piispat ovat piispuudessaan tasa-arvoisia, joten katolisen kirkon paavillista arvovaltaa Bartolomeoksella ei ole, mutta kirkollisen hallinnon organisaatiossa hän edustaa korkeinta hallintovaltaa.

Patriarkka saapui Suomeen Virosta, missä hän oli ollut virallisella vierailulla Viron presidentin Toomas Ilveksen kutsusta.

Patriarkka Bartolomeos toivotettiin tervetulleeksi Suomen ortodoksisen kirkon, Helsingin hiippakunnan ja Helsingin seurakunnan vieraaksi Pyhän

Juhltilaisuuden jälkeen kaikille tarjottiin ruokaa ja kahvia Uspenskin katedraalin piha-alueella.

Tamara Ivanovna Staršova Petroskoissa

Tamara Ivanovna Staršova syntynyt 10.4.1947 kuoli Petroskoissa 23.7.2013. Hänen tuattuoh vienankarjalaista Jukka Petrovie Kontokin kotikylässäh tiijettih nimellä Teppanan Oleksin Ivanana. Työtaipalehellah hiän oli kašvan istorijan opaštajašta Venäjän ta Šuomen korkietašosien valtjomiehien tulkiksi. Muamo Irma Halén oli Tamaran ensimmäini šuomen kielen opettaja Uhtuon koulušša, missä vuotena 1953 tyttö läksi 1. luokkah. Šamana vuotena Uhtuon koulun johtaja Jukka Petrov šai šiirron Petroskoih kielenkiäntäjän tehtävih. Karjalais-šomalaisešša pereheššä kotikielinä on aina oltu šuomi ta vienankarjala.

Koulun lopettuo Tamara läksi opaštumah pedagogiopistoh, vanhemmat tahottih, jotta tyttö jatkais perheen perinnettä. Vuotena 1963 Petroskoin yliopistoh avattih uuvveštah šomalais-ugrilaisien kielten ošašto (še lopetettih ”perspektiivittömänä” vuotena 1957 ta niin vuotena 1965 nuori opaštaja piäsi jatkamah opintojah šuomen ja kirjallisuuvven linjalla.

Vuotena 1970 alko Tamara Ivanovnan yli 40 vuuvven pituni opettajan taival Petroskoin valtjon yliopistošša. Vuosina 1973–1976 hiän opaštu aspirantuurissa. Innokaš tutkija ottautu tutkimah Karjalan kirjallisuutta. Neuvošto-Karjalašša niinä vuosina oli kehittymäššä šuomenkielini kirjallisuus. Valtaoša kirjaniekkoja oli Vienan Karjalašta syntyisin: Nikolai Jaakkola, Antti Timonen, Pekka Perttu, Jaakko Rugojev, Ortjo Stepanov. Tamara Staršovan tutkimuškohtiekši tuli kivijärveläisen Jaakkolan ”Pirttijärven rantamalla”-nimini romaani.

Väitöškirja oli kohta valmis, ka šillosien väittelymuovollisuukšien vuokši Tamara šai väitellä vašta vuotena 1983 Viron tietoakatemiijašša.

Vuotena 1988 Tamara Staršovašta tuli šuomen kielen ta kirjallisuuvven laitokšen johtaja. Vuuvvešta 1993 hänet valittih uuvven Itämerenšomalaisien kielten ta kulttuurin tietokunnan dekaaniksi. Šilloin kakši laitošta – karjalan ta vepšän kielen ta šuomen ta kirjallisuuvven – yhyttih šamah tietokunnah. Täššä virašša Staršova oli ruatan 20 vuot ta tämän 2013 vuuvven kevyäh šuohen.

Tamara Ivanovna Staršova.

Hiän oli ensimmäini ta viimeni jo männyt-istorijah jänehen tietokunnan dekaani.

Johtajana olleššah Tamara Ivanovna onnistu peruštamah työmualla hyvin lämpimän ta kojikkahan ilmapiirin. Šuuren yliopiston toisista tietokunnista olija rahvaškunta ihmeteltih aina, kuin miän šuomi-karjala-vepšä -šaurašša opaštajat ta opaštujat šuattau toičči istuo yheššä čäijystolašša ta ihan vapuašti paisa kaikista meitä huolleššuttavista aseista.

Taša-arvoisuus ta rehelligisyyš omien kielten ta kulttuurien etistämisessä oli aina oltu miän pienperheen tärkeitä piir-

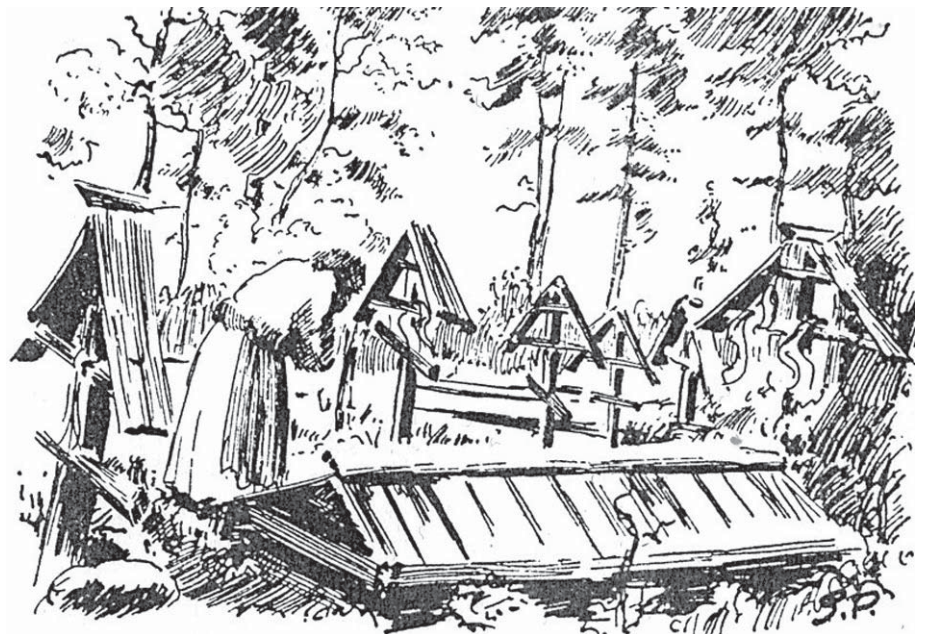
tehie.

Tamara Staršovan luvnennoilla oli aina hil’laista. Kirjallisuuvven tutkijana hiän šuatto kertuo niin mukavašti, jotta ei yksikänä šana ta ajatuš männyn opaštujan läpi korviloista. Opaštujat ihailtih Tamara Ivanovnan kaunehen rikašta šuomen kieltä. Hänellä oli nero šuattua kuulijan kirjojen ihmehelliseh muajilmah houkutellen tuttavustumah Šuomen ta Karjalan kirjallisuuteh. Šaimma opittuo Tamara Ivanovnalta šomalaisen šananpolven: Elämä ei ole ruusuilla tanssimista. Šen viisahuš jotenki omalla tavallah tulou aina apuh, šattuis šitä pahua tahi hyvyä.

Konša tuli šurullini viesti miän armahan opettajan ta kollegan kuolemašta, tuli mieleh hävitetty piäčkysien pešä. Kerran Tamara Ivanovna mainičči hänen muamoh kertovan šiitä, jotta kun piäčkylintu luatinou pešäh talon katon alla, še tuou onnie. Šitä pitävä šuojella, ei šua rikkuo. Miunki ämmö šuatto kertuo meilä näin: ”Elkyä konšana koškekkua piäčkysen pešy! Ei tule rauhua taloh šilloin.” Himottais uškuo, jotta kaikki še, min Tamara Staršova oli šuanun aikah, šäilyy ehienä iellähpäin.

Petroskoin valtjonyliopiston Itämerenšomalaisien kielten laitokšen opaštajien ta ruatajien puolesta:

OLGA KARLOVA

Karjalaisten yhteistyö monipuolistuu

Petroskoihin tammikuussa tehty suunnittelumatka synnytti aikaisempaa strategisempia suunnitelmia yksittäisten avustusanomusten sijaan. Sivistysseuran karjalaiset yhteistyökumppanit suunnittelevat nyt selvästikin toimintaansa pidemmälle, mikä näkyi myös heidän innokkaana osallistumisenaan tämänvuotiselle Suomalais-venäläiselle kulttuurifoorumille.

Foorumille tuli Venäjältä kaikkiaan 364 ehdotusta, joista 90 Karjalasta ja niistä runsaat 60 Petroskoista. Lisäksi Suomesta tuli 11 ehdotusta. Foorumilla käytyihin neuvotteluihin seuloutui kaikkiaan 124 hanke-ehdotusta, joista käytiin yhteensä 137 neuvottelua.

Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumitoiminta käynnistyi vuonna 2000. Sen avulla pyritään aktivoimaan ja helpottamaan suomalaisten ja venäläisten kulttuuritoimijoiden välistä yhteistyötä.

Vuoden 2013 kulttuurifoorumi pidettiin syyskuussa historiallisessa Novgorodin kaupungissa. Paikalle saapui 140 suomalaista ja 190 venäläistä toimijaa. Presidentti Vladimir Putinin tervehdyksen tilaisuuteen toi varakulttuuriministeri Alla Manilova ja presidentti Sauli

Niinistön viestin yleisölle välitti valtiosihteeri Jarmo Liedes opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Sivistysseuralle esitetyt partneripyynnöt kohdistuivat seuran strategiassa ja toimintasuunnitelmassa määritellyille keskeisille toiminnan alueille eli kieleen ja kulttuuriin, historiaan ja perinteeseen sekä kyykkään. Sivistysseuralle ehdotetuista seitsemästä hankkeesta neuvotteluja kävivät puheenjohtaja Eeva-Kaisa Linna ja rahastonhoitaja Markku Pottonen. Neuvottelukumppaneita olivat Karjalan Tasavallan kulttuuriministeriö, Karjalan Sanomat, Kansallisten kulttuurien keskus, Kansallisarkisto, Uhtualla toimiva Kalevala-talo sekä Nuori Karjala.

Kaikkien ehdotusten osalta päästiin neuvotteluissa etenemään. Hankkeiden tavoitteista vallitsee jo varsin selkeä yhteisymmärrys ja niinpä käytännön suunnittelussa päästään nopeasti vauhtiin. Ensi vuosi tuo tullessaan uusia mielenkiintoisia yhteistyön muotoja ja uusia kumppaneita. Lohjan kaupungin taideopetusta antavat oppilaitokset aloittavat lasten ja opettajien kulttuurivaihdon Petroskoin kanssa, suomalaiset opiskelijat ja karjalaiset toimittajat kohtaavat

Kyykkä maailmankartalle! Kyykkätoiminnan kehittämistä ideoimassa Nadežda Basalaeva, Natalja Antonova, Markku Pottonen, Risto Salmela, tulkki Svetlana Korobeinikova ja Eeva-Kaisa Linna.

journalistileirillä ja vastasyntyneille lapsille ruvetaan jakamaan cd-levyä, joka sisältää karjalankielisiä tuutulauluja.

Karjalan tasavallan kansallisarkisto suunnittelee sukututkimusseminaarin, joka toteutetaan joko Suomessa tai Karjalassa. Seminaarin jatkona järjestetään Petroskoissa käytännönläheinen workshop, joka perehdyttää osallistujat kansallisarkiston mahdollisuuksiin sukututkijoille.

Kiinnostus kyykkään on nyt leviämässä eri puolille Karjalaa, myös idän ja etelän suuntaan. Neuvottelussa ideoitiin kyykkäsanaston tallentamista, taskusanakirjaa pelaajille (kielinä suomi, karjala ja venäjä), kyykkäkielisuihkua, dvd-levyä kyykän opettamiseen sekä kansainvälisen kyykkäkilpailutoiminnan laajentamista.

HYVÄT KIESTINGIN KIISJOEN JA VAARAKYLÄN VIENALAISTEN JÄLKELAISET!

Olemme Kiestingin Kiisjoen ja Vaarakylän vienalaisten jälkeläisiä. Isovanhempamme ja vanhempamme ovat tulleet Suomen puolelle 1890- ja 1910-luvulla. Haluaisimme tutustua samoilta seuduilta lähtöisin olevien vienalaisten jälkeläisiin.

Sen vuoksi järjestämmekin yhteisen tapaamisen lauantaina 9.11.2013 klo 13 Karjalan Sivistysseuran tiloissa, Luotsikatu 9D (sisäpiha), Helsinki .

Toivomme, että mahdollisimman moni nämä seudut omakseen tunteva vienalaislähtöinen voisi osallistua tapaamiseen. Ilmoittautumiset kahvitarjoilun järjestämiseksi pyydämme 7.11.13 mennessä Heli Iso-Markulle puh 045 317 3715 tai sähköpostitse heli.iso-markku@elisanet.fi.

Näkeyyvämmä! Tulkua tervehdenä olemah yhessä!

Olli Karinoja (040 7320214), Heli Iso-Markku (045 3173715) ja Tyyne Haipus (040 5383173)

Laukunkantajat

LOKAKUU 2013

Isoisiemme muisto

Uhtulaiset juuret, vienalaisuus ja yhteinen syntymäpaikka Kuusamo yhdistivät Paavo Ahavaa ja Eeva-Kaisa Linnaa. Samoin heidän isoisiensa Paavo Ahavan (Ukko-Paavo, alun perin Afanasjev) ja Iivo Kaukoniemen (Mitrofanoff) ystävyys ja yhteistyö. Tarkkaa tietoa siitä, missä ja milloin Ukko-Paavo ja Iivo tutustuivat, ei ole.

Näiden kahden vienankarjalaisten taloudellisesta ja sivistyksellisestä kehityksestä huolta kantaneen aktivistien välisestä kirjeenvaihtoa on jonkin verran jäljellä ainakin vuodesta 1905 lähtien. Esimerkiksi helmikuulta 1906 on tallessa Paavo Afanasjevin Kuusamosta Iivo Mitrofanoffille Rovaniemelle lähettämä kortti, jossa puhutaan Wienan Karjalaisten Liiton perustamisesta. 4.4.1906 Paavo ja Iivo yhdessä W. Jermejeffin ja E. Andronofin kanssa julkaisivat Uhtualla ilmoituksen suunnitellun yhdistyksen perustamisesta.

PA Ukko-Paavo tuli Suomeen 1898 tai 1899 Pietarista, jossa menestynyt liikemies G. A. Kutvonen antoi käytännön opit kaupankäyntiin. Pietarissa Paavo kävi kouluakin neljä vuotta. Suomen puolella Paavo perusti ensin kaupan Värtsilään, sitten Ylivieskaan. Ukko-Paavolla oli yhteyksiä Ouluun, josta tukkukauppiat ehdottivat hänelle kaupan perustamista Kuusamoon. Silloin oli voimassa määräys, ettei Venäjän kansalainen saanut perustaa kiinteää kauppaa suuruhtinasuntaan. Tämä kierrettiin niin, että työmies G. A. Kutvonen Viipurin kaupungista anoi kuvernööriltä lupaa liikkeen perustamiseen Kuusamon kirkonkylään. Kauppa perustettiin Kutvosen nimissä ja siirrettiin sitten hänen asiamiehenään toimineen Ahavan haltuun. Määräys kumottiin pian tämän jälkeen. Alun perin Kuusamon kunnankokous ei halunnut antaa Ahavan kaupalle lupaa, mutta lopulta puolsi sitä, eikä kuvernöörinkään asettunut poikkitelein.

EKL Iivo Mitrofanoff oli 1900-luvun alkupuolella kauppiana Ostolassa ja Rovaniemellä. Kuusamoon muutto lienee tapahtunut 1907 ja viimeistään silloin Paavon ja Iivon välisessä yhteistyössä liikemiessuhteet ovat muodostuneet tärkeiksi. Molemmat näkivät, että kahden voimat yhdessä olivat enemmän kuin yhden.

PA Kaupallinen yhteistyö liittyi ainakin kauppatavaran hankintaan, olivathan silloiset kauppakeskukset pitkien matkojen takana, mm. Pietarissa ja Vienanmeren rannoilla sekä Etelä-Suomessa. Joulukuussa 1908 allekirjoittivat Paavo ja Iivo Uhtuan Kauppa- ja Teollisuusosuuskunnan perustamispaperit eräiden muiden kauppiaiden kanssa. Tavoitteen

na oli ”yhteisvoimin luoda tälle yritykselle vakava taloudellinen pohja turvata sen tulevaisuus”.

Teollista toimintaa oli tuolloin vain Vienanmeren ja Pohjanlahden rannalla. Isoisämme aloittivat näin teollisen toiminnan Uhtualla, liitettiinhan osuuskuntaan mm. siellä Ukko-Paavon alkuvuodesta 1907 perustama nahkurinliike.

PA Ukko-Paavo ja Iivo olivat Kuusamossa sen organisaation tukipiste, jonka tehtävänä oli huolehtia ympärysaltojen sotamateriaalikuljetuksista Luoteis-Venäjän suurista varastoista rautatien ulottuville. Tavara kuljetettiin Kuusamosta rekrytoituilla hevosilla Rovaniemen ja Oulun kautta edelleen Pietariin, missä Venäjän armeija niitä tarvitsi.

EKL Ystäväysten toinen yhteisen kiinnostuksen kohde olivat Karjala-kysymykset. Vienan Karjalaisten Liiton tultua perustetuksi ystävykset olivat mukana erilaisissa toimissa, joiden taustalla

häälyi haavekuva siitä, että pieni kansakunta piti saada nostetuksi taloudellisesta ja henkisestä ahdingosta. Iivo näyttää osallistuneen sihteerinä Uhtualla 13.7.1917 pidettyyn kansalaiskokoukseen, jossa linjattiin yhtenäisen karjalaisen hallintoalueen hallinnolliset järjestelyt. Maaliskuussa 1918 Uhtualla pidetyssä kokouksessa molemmat oli nimitetty komiteaan, jonka tehtävänä oli laatia ponsilauselma Vienan Karjalan liittämiseksi Suomen tasavaltaan taloudellisesti erillisenä alueena.

PA Tiesin isoisan olleen aktiivinen Karjala-kysymyksissä, samoin oli isäni

Paavo Ahava, joka toimi aikoinaan Sivistysseuran hallituksessa.

EKL Molemmilla oli vielä vienalaiset vaimotkin, Paavolla Paraske Tichonov ja Iivolla Anna Dorofejeff. Minä olen aina kokenut vienalaisen taustani positiivisena erillaisuutena.

EKL Se, kuinka kauan isoisiemme yhteistyö ja kansakäynnin jatkui, on vielä selvittämättä. Maaliskuussa 1920 Paavo Ahava on valtioneuvoston alaisuudessa toimineen Itä-Karjalan toimistokunnan osastonjohtajana toimittanut Iivo Kaukoniemelle passin edustajamatkaa varten Vienan Karjalaan. Iivo oli tullut valituksi ”Wienan maakuntapäiville edustamaan Suomessa olevia wienalaisia”. Saatteena olleessa kirjeessä Paavo kehottaa Iivoa lähtemään matkaan mahdollisimman aikaisin, jotta ”ehtisi osallistumaan alkuvuodesta lähtien”. Mukaan kehottaa ottamaan koulutarpeita ja kirjoja, Alkuopastajia ja vihkoja kun tarvittaisiin. Itse Paavo ilmoittaa tulevansa viikkoa myöhemmin Suomen hallituksen edustajana sikäläisen ”hallituksen” luo.

Kovin tuntuu tutulta, yhä edelleen huolehdimme julkaisujen jakelusta Viennaan.

Tällä palstalla keskustellaan Sivistysseuraa lähellä olevista aibeista.

Paavo Ahava ja Eeva-Kaisa Linna

Ahma

A. V. Ervastian romaani julki yli sadan vuoden takaa.

Karjalainen näkökulma Pitkän vihan sotaretkiin.

Vienan karjalaisten suuri ystävä August Vilhelm Ervasti kirjoitti 1800-luvun lopulla tunnettujen matkakirjojensa ohella historiallisen romaanin Ahma, joka tulee nyt julkaistua KSS:n kustantamana. Kirja avaa itäkarjalaisen näkökulman 1500-luvun lopun vainon vuosiin, jolloin talonpoikaisjoukot tekivät hävitys- ja kostoretkiä molemmin puolin rajaa.

Ervastian romaani ja siihen liitetty kirjoittajan elämäkerta julkaistaan Sukukansapäivillä 19.10.

Kirjaa on saatavissa KSS:n kirjamyynnistä.

AHMA

Kertomus unohtuneitten maasta.

Hinta 28 €
+ postikulut

Tilaukset:
toimisto@karjalansivistysseura.fi
tai 09 171 414

August Vilhelm Ervasti